

Folk-
bildnings-
rådet

Folkbildningens
betydelse för samhället

Folkbildningsrådets samlade bedömning

2015

Innehåll

Förord	4
Folkbildningens betydelse för samhället 2015 – Folkbildningsrådets samlade bedömning	5
Demokratisyftet	5
Samla många i hela landet	5
Bidra till gränsöverskridande möten	13
Möta antidemokratiska synsätt	17
Påverkanssyftet	18
Samverka med det civila samhällets organisationer	18
Träna aktivt medborgarskap – stärka individen	20
Folkbildningens pedagoger	22
Bredda samhällsengagemang och deltagande i folkbildning	23
Utbildnings- och bildningssyftet	26
Främja demokrati och engagemang genom bildning och utbildning	26
Folkhögskolan som vägen till fortsatta studier	31
Stärka etablering i samhället och på arbetsmarknaden	34
Stärka den digitala delaktigheten	37
Folkbildning och lokal och regional kompetensförsörjning	40
Kultursyftet	42
Främja demokrati och engagemang med hjälp av kultur	42
Främja amatörkultur och aktivt deltagande	46
Främja kultur i hela landet	49
Ge utrymme för nya kulturformer, kulturutövare och organisationer	54
Referenser	56

Förord

FOLKBILDNINGSRÅDET SKA VARJE år redovisa till regeringen hur statsbidraget bidragit till att statens syften med stödet till folkbildningen har uppnåtts. Den syftesuppfyllelse som Folkbildningsrådet ska bedöma handlar om folkbildningens betydelse för samhällsutvecklingen i mycket vid mening.

I den samlade bedömningen av folkbildningens samhällsbetydelse 2015 redovisas olika perspektiv under respektive syfte.

Syfte: Stärka och utveckla demokratin

- Samla många i landet
- Bidra till gränsöverskridande möten
- Möta antidemokratiska synsätt

Syfte: Göra det möjligt för en ökad måndfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

- Samverka med det civila samhällets organisationer
- Träna aktivt medborgarskap - stärka individen
- Folkbildningens pedagoger
- Bredda samhällsengagemang och deltagande i folkbildningen

Syfte: Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

- Främja demokrati och engagemang genom bildning och utbildning
- Folkhögskolan som vägen till fortsatta studier
- Stärka etablering i samhället och på arbetsmarknaden
- Stärka den digitala delaktigheten
- Folkbildning och lokala och regional kompetensförsörjning

Syfte: Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

- Främja demokrati och engagemang med hjälp av kultur
- Främja amatörkultur och aktivt deltagande
- Främja kultur i hela landet
- Ge utrymme för nya kulturformer, kulturutövare och organisationer

Stockholm den 20 april 2016

Britten Månsson-Wallin

Generalsekretarare

Folkbildningens betydelse för samhället 2015

– Folkbildningsrådets samlade bedömning

Demokratisyftet

Folkbildningen ska stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.

Samla många i hela landet

Folkbildningsrådets bedömning

Ett demokratiskt samhälle förutsätter gemenskap och social sammanhållning. Det bygger på att människor respekterar och litar på varandra och delar grundläggande värderingar. För att kunna bidra till att stärka och utveckla demokratin behöver folkbildningen därför finnas i hela landet och samla många deltagare – med olika bakgrund, förutsättningar och erfarenheter.

Studieförbunden når människor även i de kommuner i landet som inte själva lämnar bidrag till studieförbunden. Detta tydliggör både att behovet av den bildning och utbildning som folkbildningen svarar för finns i hela landet, och vikten av ett bidragssystem för offentlig finansiering som säkrar en nationellt täckande folkbildning.

I förhållande till befolkningens storlek är studieförbunden svagt företrädade i landets förortskommuner.

Studieförbund och folkhögskolor utgör 2015 en nationell och lokal arena där mer än 1 miljon människor, för att utveckla sitt samhällsengagemang och sitt kulturintresse, kan mötas under demokratiska former för lärande och samtal. Mångfalden är stor. Här samlas kvinnor och män i olika åldrar, från Sverige eller födda i andra länder.

Det faktum att folkbildningen – i första hand studieförbunden – når ut till landets äldre innebär ett proaktivt arbete för att stärka folkhälsa och välbefinnande i dessa

åldrar. Unga engageras framför allt i studieförbundens kulturprogram och musikcirk- lar och i folkhögskolornas studiemotiverande folkhögskolekurser och allmänna kurs.

Det är viktigt att det bedrivs ett aktivt jämställdhetsarbete inom folkbildningen framför allt där beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas. Studieförbund och folkhögskolor behöver därför arbeta brett och långsiktigt med jämställdhetsintegrering i folkbildningsverksamheten. I det system för statsbidrag för studieförbunden som trä- der i kraft 2017 är ett verksamhetsvillkor att studieförbunden ska integrera jämställd- hetsperspektivet i folkbildningsverksamheten. Motsvarande formulering för folkhög- skolorna finns i det förslag på nytt statsbidragssystem som är ute på remiss våren 2016.

Jämställdhetsarbetet behöver också belysa hur anslag och andra resurser kommer kvinnor och män tillhanda i verksamheterna.

Folkbildning i hela landet

De 151 folkhögskolorna erbjuder långa folkhögskolekurser i 136 av landets kommuner hös- ten 2015, det vill säga i ett i princip oförändrat antal kommuner sedan 2009.

Sedan 2013 har antalet deltagare och deltagarveckor i allmän kurs ökat i landets storstäder och större städer, medan verksamheten minskat något i förorter och pend- lingskommuner. I glesbygden ökar verksamhetsvolymen samtidigt som antalet deltagare minskar. Den uppåtgående trenden i städerna och de sjunkande siffrorna i övriga kommu- ner är likartad i särskild kurs. Denna utveckling har lett till att drygt 50 procent av folk- högskolornas deltagare i långa kurser under 2015 återfanns i storstäder, större städer eller förortskommuner – 55 procent av deltagarna i allmän kurs och 47 procent i särskild kurs.

I relation till kommunernas invånarantal är dock antalet deltagare i långa folkhögsko- lekurser störst i landets glesbygdskommuner.

TABELL 1

Deltagare i långa folkhögskolekurser höstterminen 2015 och cirkeldeltagare 2015, per kommungrupp. Antal och andel (procent) av befolkningen.

	BEFOLKNING		ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS		STUDIECIRKLAR	
	ANTAL	DELTAGARE	ANDEL AV BEFOLKNING	DELTAGARE	ANDEL AV BEFOLKNING	DELTAGARE	ANDEL AV BEFOLKNING	
Storstäder	1 792 686	2 274	0,13	1 681	0,09	121 502	6,8	
Större städer	2 937 415	2 676	0,09	3 541	0,12	219 856	7,5	
Förortskommuner	1 945 785	1 673	0,09	2 507	0,13	68 452	3,5	
Pendlingskommuner	715 456	1 472	0,21	1 842	0,26	46 418	6,5	
Glesbygdskommuner	160 215	450	0,28	442	0,28	17 449	10,9	
Övriga	2 286 852	3 530	0,15	6 358	0,28	176 492	7,7	
Riket	9 838 418	12 075	0,12	16 371	0,17	650 169	6,6	

Studieförbunden finns med cirkelverksamhet i hela landet, i alla kommuner:

- Tre studieförbund finns i 282–290 kommuner
- Tre studieförbund finns i 225–268 kommuner

- Tre studieförbund finns i 141–190 kommuner
- Ett studieförbund finns i 90 kommuner

I 44 kommuner erbjuder alla tio studieförbunden studiecirklar. Det är en dubblering av antalet kommuner jämfört med 2012.

Studieförbunden är olika starka i olika delar av landet, men i allmänhet väl spridda. Under perioden 2013–2015 har de flesta studieförbunden funnits med studiecirklar i ett ganska oförändrat antal kommuner. Undantagen är de båda nyaste och minsta studieförbunden, som de senaste tre åren startat cirkelverksamhet i 56 respektive 25 nya kommuner, och ett av de äldre studieförbunden som under samma period upphört med verksamhet i 17 kommuner. Den geografiska spridningen påverkas bland annat av studieförbundens olika storlek och ekonomiska och andra resurser.

Under 2015 fanns nästan 53 procent av studieförbundens cirkeldeltagare i landets storstäder och större städer. På samma sätt som inom folkhögskolan är det i glesbygden som studieförbunden samlar flest deltagare i relation till kommunernas invånarantal. Minst andel deltagare i relation till befolkningen har man i förorterna. Sett på det totala antalet, har andelen cirkeldeltagare under de senaste tre åren minskat något i samtliga kommuntyper utom i storstäderna, där deltagarna istället ökat med 8 procentenheter.

Inför 2015 var det 15 kommuner som inte budgeterade för något generellt bidrag alls till studieförbunden, så kallade nollkommuner. Men det betydde inte att de här kommunerna stod utan folkbildning. Ungefär 9 000 av deras invånare deltog i studiecirklar i andra kommuner än den egna, och drygt 13 000 deltog i studiecirklar som studieförbunden erbjöd utan kommunalt bidrag i nollkommunerna. Andelen invånare i nollkommunerna som deltog i studiecirkel (i den egna eller i andra kommuner) uppgick på så sätt till 4,3 procent.

Mer än 1 miljon människor varje år

Folkbildningen engagerar stora delar av den vuxna befolkningen varje år. Sammantaget deltog nästan 1 055 000 personer i folkhögskolornas långa kurser och studieförbundens studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet under 2015. Om man inkluderar kulturprogrammen och folkhögskolans korta kurser blir antalet mångdubbelt större.¹

¹ Folkhögskolorna rapporterar sin verksamhet i två delar:

1. Statistikrapport med gruppuppgifter kring deltagare per kurs. Denna statistik används bland annat som underlag för verksamhetsvolym i mått av deltagarveckor, kulturprogram, redovisning av deltagare med funktionsnedsättning och för redovisning av förstärkningsbidraget.
2. Deltagar rapport med personuppgifter med uppgift på personnivå. Denna statistik används för att beskriva unika deltagare. Studieförbunden rapporterar sin verksamhet i två delar:
 1. STUV (studieförbundens verksamhetsredovisning) med gruppuppgifter kring deltagare per arrangemang. Denna statistik används bland annat som underlag för verksamhetsvolym i mått av antal arrangemang och studietimmar, kulturprogram, redovisning av deltagare med funktionsnedsättning och för redovisning av förstärkningsbidraget.
 2. Deltagar rapport med personuppgifter med uppgift på personnivå. Denna statistik används för att beskriva unika deltagare. I den följande texten redovisas i första hand uppgifter från studieförbundens och folkhögskolornas deltagarrapporter.

TABELL 2**Folkhögskolornas och studieförbundens deltagare 2013–2015.****Per verksamhetsform och kursstyp. Antal.**

	2015	2014	2013
Folkhögskola			
Allmän kurs (ht)	12 200	12 600	12 200
Särskild kurs (ht)	16 400	16 700	16 700
Korta kurser, inkl. öppen folkbildning	99 900	98 100	98 100
Kulturprogram	242 600	194 000	201 100
Studieförbund			
Studiecirkel, deltagare	1 682 000	1 707 000	1 697 200
Studiecirkel, unika personer	628 308	637 998	648 706
Annan folkbildningsverksamhet, deltagare	738 600	726 200	703 000
Annan folkbildningsverksamhet, unika personer	398 874	388 983	380 499
Kulturprogram, deltagare	19 901 000	19 929 600	19 059 800

Vid sidan av den statsbidragsberättigade verksamheten rapporterade studieförbunden drygt 73 000 deltagare i den särskilda verksamheten för asylsökande som riksdagen beslutade om 2015. Och på uppdrag av riksdagen, och i samarbete med Arbetsförmedlingen, erbjöd folkhögskolorna etableringskurser som samlade drygt 2 000 deltagare och studiemotiverande kurser med 3 500 deltagare.

Nästan alltid fler kvinnor än män

Sammantagen har könsfördelningen bland folkbildningens deltagare sett ungefär likadan ut under åtminstone de senaste tio åren. Kvinnorna är fler än männen, precis som inom andra former av vuxenutbildning.²

Höstterminen 2015 var kvinnorna flest inom alla folkhögskolans kursstyper, och inom kulturprogrammen:

- 55 procent av deltagarna i allmän kurs
- 64 procent av deltagarna i särskild kurs
- 58 procent av deltagarna i korta kurser
- 56 procent av deltagarna i kulturprogram

Andelen var särskilt hög – 75–83 procent – i kursinriktningar som Svenska, Samhällsvetenskap, Slöjd och konsthantverk, Bild, form och målar Konst, internationella frågor och Övriga språk, och något mindre till exempel inom den allmänna kursen. Här har andelen kvinnor minskat från 60 till 55 procent sedan 2010. Inom allmän kurs utgör männen mer än 58 procent av deltagarna i inriktningar mot Idrott, Teknik och Ledarutbildning.

² Enligt Skolverkets statistik var nästan 63 procent av Komvux deltagare kvinnor 2014, med en lägre andel på gymnasial nivå än på grundläggande nivå. (Komvux – Deltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2009–2014.)

I de studiemotiverande folkhögskolekurserna och etableringskurserna var männen i majoritet 2015 – strax över 60 procent, respektive 53 procent.³

Av studieförbundens deltagare är 64 procent kvinnor:

- 62 procent i studiecirkel
- 67 procent i annan folkbildningsverksamhet
- 55 procent i kulturprogram⁴

Männen är flest inom ett mindre antal ämnen, och då framför allt bland de något yngre deltagarna. Hälften av cirkeldeltagarna i åldern 20–24 år var män 2014. Inom ämnet improvisatorisk musik var 83 procent av deltagarna män.⁵ Männen var även i klar majoritet i studieförbundens särskilda verksamhet för asylsökande under 2015: 76 procent.⁶

Jämställdhetsintegrering i folkbildningen – JiM 2016–2018

Folkbildningsrådet presenterade 2015 en jämställdhetsstudie, *Jämställdhet inom folkbildningen – Rapport till regeringen 2015*. En slutsats från studien och från Folkbildningsrådets övriga uppföljningar är att folkbildningen i första hand uppmärksammar jämställdheten mellan kvinnor och män som en del i ett bredare likabehandlings- eller mångfaldsarbete, som förutom kön även innefattar etnicitet, klass och ålder. Dessa parametrar går hand i hand. Mångfaldsarbetet är centralt inom folkbildningen.

I praktiken innebär detta att jämställdhetsfrågan riskerar att osynliggöras, menar Folkbildningsrådet i rapporten, och att den därför inte lyfts fram och hanteras på ett metodiskt eller kvalificerat sätt. Sammantagna tyder resultaten på att jämställdhetsperspektivet inte är integrerat i många folkhögskolors och studieförbunds arbete.

Som respons på rapporten beslutade regeringen att Folkbildningsrådet ska ingå i regeringens utvecklingsprogram avseende Jämställdhetsintegrering i Myndigheter (JiM) under perioden 2016–2018. Det första året ska en handlingsplan för jämställdhetsintegration inom folkbildningen formuleras, med utvecklingsbehov, mål och aktiviteter identifierade. Under 2017 och 2018 genomförs de planerade insatserna.⁷

Olika åldersfördelning i olika verksamheter

Folkhögskolornas deltagare är i allmänhet yngre än studieförbundens och yngst är deltagarna i allmän kurs. Medelåldern höstterminen 2015 var:

- 28 år i allmän kurs
- 34 år i särskild kurs

³ Studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurserna presenteras senare i texten, under rubriken Utbildnings- och bildningssyftet.

⁴ Siffran för kulturprogram avser grupprapporterade deltagare, inte unika personer.

⁵ För deltagarna i studieförbundens verksamhet för asylsökande 2015 finns inga uppgifter om ålder, kön eller utbildningsbakgrund.

⁶ Verksamheten för asylsökande presenteras senare i texten, under rubriken Utbildnings- och bildningssyftet.

⁷ *Riktlinjer för 2016 för Folkbildningsrådet ifråga om användningen av anslaget 14:1 Bidrag till folkbildningen och anslaget 14:3 Särskilda insatser inom folkbildningen inom utgiftsområde 17.*

Nästan 57 procent av deltagarna i allmän kurs och 43 procent av deltagarna i särskild kurs var yngre än 25 år. Endast 9 procent av deltagarna i allmän kurs och 23 procent av deltagarna i särskild kurs var äldre än 45 år.⁸ Könsfördelningen i allmän kurs varierar inom olika åldersgrupper. I den stora gruppen 20–24-åringar är de inrikes födda männen i majoritet. Kvinnorna dominerar bland de äldre. De utrikes födda kvinnorna är flest bland deltagarna i de yrkesaktiva åldrarna 25–64 år, och de inrikes födda kvinnorna i den jämförelsevis lilla gruppen ålderspensionärer.

Åldersstrukturen i de studiemotiverande folkhögskolekurserna och etableringskurserna vid folkhögskola är annorlunda än i den reguljära verksamheten. I de studiemotiverande kurserna är deltagarna något yngre – 83 procent är 16–24 år, och i etableringskurserna är deltagarna äldre – 59 procent är 25–45 år. Under de tre senaste åren har andelen deltagare 25 år eller äldre ökat något i både allmän och särskild kurs. Sett i ett längre tidsperspektiv har deltagarnas medelålder sjunkit i allmän kurs och stigit i den särskilda kursen.

Under 2015 var 62 procent av studieförbundens cirkeldeltagare 45 år eller äldre:

- < 25 år: 14 procent
- 25–44 år: 24 procent
- 45–64 år: 25 procent
- 65 år>: 37 procent

Det betyder att andelen äldre deltagare var högre än i befolkningen. Deltagarna i annan folkbildningsverksamhet är i allmänhet yngre än cirkeldeltagarna, delvis eftersom den nedre åldersgränsen är lägre. Under 2015 var 30 procent av dem 25 år eller yngre – varav 17 procent inte var äldre än 12 år. Andelen deltagare över 65 år var 25 procent.⁹

I studiecirkelarna är de inrikes födda kvinnorna i majoritet i alla åldersgrupper utom bland 20–24-åringarna. Här är könsfördelningen jämn.

Sedan 2014 har åldersstrukturen varit i princip oförändrad både bland cirkeldeltagarna och deltagarna i annan folkbildningsverksamhet.

Allt fler utrikes födda deltagare

Andelen utrikes födda deltagare ökar både inom folkhögskolans långa kurser och i studieförbundens studiecirkel. Bland cirkeldeltagarna är andelen utrikes födda deltagare nu densamma som i befolkningen – drygt 18 procent, inom folkhögskolans allmänna kurs är andelen nästan dubbelt så stor som i befolkningen, och i särskild kurs tydligt mindre än i befolkningen.¹⁰

⁸ Enligt Skolverkets statistik var medelåldern bland Komvux deltagare 29 år på gymnasial nivå och 33 år på grundläggande nivå under 2014. (Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 6: Elevernas ålder kalenderåren 2009–2014.)

⁹ Annan folkbildningsverksamhet genomförs i friare och flexibla former än studiecirkeln. Sammankomsterna kan vara längre och genomföras tätare. Antalet sammankomster kan vara färre, deltagarna kan vara fler, och också yngre. De friare formerna slår igenom i deltagargruppens sammansättning.

¹⁰ Avser andelen utrikes födda i befolkningen äldre än 13 år. Andelar i olika åldersgrupper i befolkningen: 13–19 år: 15 procent; 20–24 år: 15 procent; 25–44 år: 25 procent; 45–64 år: 19 procent; 65 år–: 13 procent.

Under höstterminen 2015 var 34 procent av deltagarna i allmän kurs födda utanför Sverige, och i åldern 25 år och äldre var de utrikes födda deltagarna i majoritet (55 procent). Andelen var betydligt lägre i särskild kurs – 13 procent. De utrikes födda deltagarna har ökat något i båda kursstyperna jämfört med 2013.^{11 12}

Inom etableringskurserna 2015 var samtliga deltagare utrikes födda, eftersom kurserna är avsedda för nyanlända med uppehållstillstånd. I de studiemotiverande kurserna var andelen utrikes födda deltagare 20 procent.

TABELL 3

Andel (procent) inrikes födda och utrikes födda deltagare i studieförbundens studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet 2015, samt i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2015.

	INRIKES FÖDDA	UTRIKES FÖDDA	TOTALT	ANTAL DELTAGARE
Studieförbund				
Studiecirkel	82	18	100	642 800
Annan folkbildningsverksamhet	88	12	100	315 862
Folkhögskola				
Allmän kurs	66	34	100 ¹	12 420
Särskild kurs	87	13	100 ²	16 284

(1) I värden för allmän kurs är 2 procent av deltagarna av okänd etnisk bakgrund.

(2) I värden för särskild kurs är 3 procent av deltagarna av okänd etnisk bakgrund.

Under 2015 var 18 procent av cirkeldeltagarna utrikes födda, vilket innebär en ökning på 1 procent jämfört med 2014. I annan folkbildningsverksamhet var andelen lägre, även om också denna ökat något sedan 2014. Procentuellt flest utrikes födda deltagare återfinns bland 25–44-åringarna, 27 procent. Däremot var endast 10 procent av deltagarna som var 65 år eller äldre födda i ett annat land. Vid Folkbildningsrådets uppföljningsbesök beskriver studieförbunden och folkhögskolorna mångfaldsfrågan som central. Det är viktigt att nå utrikes födda deltagare. De flesta studieförbunden och många folkhögskolor kan redovisa särskilda satsningar inom det här området, med ökande antal deltagare, studietimmar och arrangemang som resultat.¹³ Deltagarstatistiken visar till

11 Enligt Skolverkets statistik var drygt 42 procent av Komvux deltagare födda utomlands 2014 (genomsnitt, alla nivåer). På gymnasial nivå var andelen 32 procent och på grundläggande nivå 92,5 procent. (Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2009–2014.)

12 Inom folkhögskolan finns även gäststuderande, det vill säga personer som bor i andra länder och som kommer till Sverige för att studera. Hösten 2015 var 2 procent av alla långkursdeltagare gäststuderande, det vill säga 646 personer. Av dessa var 30 procent nordiska medborgare, 35 procent EU-medborgare och 35 procent kom från andra länder. Ungefär två tredjedelar av dem studerade på särskild kurs och en tredjedel på allmän kurs.

13 Enligt Regeringens förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen ska Folkbildningsrådet kontinuerligt följa upp och utvärdera verksamheten vid studieförbunden och folkhögskolorna i förhållande till statens syften med stödet till folkbildningen, och utifrån de villkor och kriterier som Folkbildningsrådet föreskrivit för att statsbidrag ska utbetalas. Som en del i denna uppföljning besöker Folkbildningsrådet varje år samtliga studieförbunds förbundskanslier samt genomför besök och samtalar med studieförbundens lokala enheter/avdelningar. Parallellt besöks tio av landets folkhögskolor.

exempel att nio av tio studieförbund ökade andelen utrikes födda cirkeldeltagare 2015 jämfört med 2013.

Av uppföljningsbesöken framkommer även att de flesta studieförbunden arbetar aktivt för att knyta till sig invandrarföreningar som nya medlems- och samverkansorganisationer, och för att öka den etniska mångfalden bland cirkelledarna och studieförbundets anställda och förtroendevalda.

Jämförelsevis många deltagare med funktionsnedsättning

Framför allt inom folkhögskolan finns många deltagare med funktionsnedsättning. Hösten 2015 rapporterades:

- Allmän kurs: 35 procent deltagare med funktionsnedsättning – 4 295 personer
- Särskild kurs 14 procent deltagare med funktionsnedsättning – 2 270 personer¹⁴

Under den senaste tioårsperioden har andelarna ökat tydligt, i första hand inom allmän kurs. Framför allt är det deltagarna med psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som blivit fler.

Gruppen deltagare med funktionsnedsättning framstår som stor inom folkhögskolan jämfört med andra utbildningsformer.¹⁵

Av studieförbundens deltagare i studiecirklar hade, som under tidigare år, drygt 7 procent någon form av funktionsnedsättning 2015, det vill säga en tydligt lägre andel än inom folkhögskolan.¹⁶ I annan folkbildningsverksamhet var andelen 3 procent.¹⁷

Förstärkningsbidrag och språkschablon

I studieförbundens och folkhögskolornas generella uppdrag ingår det att erbjuda folkbildning till deltagare med funktionsnedsättning. Inom folkbildningen satsas dessutom resurser på särskilda insatser. Under 2015 avsatte Folkbildningsrådet 8,7 procent av statsbidraget till folkhögskolan i ett förstärkningsbidrag till vissa deltagare med funktionsnedsättning, och 1,7 procent i språkschablon till deltagare med brister i svenska språket. Totalt uppgick dessa medel till nästan 174 miljoner kronor. För extra insatser för studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning eller i behov av stöd i svenska språket

¹⁴ Inkluderar deltagare med dyslexi.

¹⁵ I sin Årsredovisning 2011 konstaterar Specialpedagogiska Skolmyndigheten (SPSM) att när det gäller kommunala vuxenutbildningen tyder resultaten på att färre vuxna med funktionsnedsättning väljer kommunal vuxenutbildning i förhållande till folkhögskola. I rapporten *Vuxenutbildning för personer med funktionsnedsättning* (2011) belyser forskare vid Linköpings universitet, på uppdrag av SPSM, möjligheterna för vuxna med funktionsnedsättning att ta del av utbildning på lika villkor som andra. Rapporten visar att den genomsnittliga andelen deltagare med funktionsnedsättning var betydligt lägre inom Komvux än inom folkhögskolan. I rapporten *Olika tillsammans. En kartläggning av folkhögskolors lärmiljö för deltagare med funktionsnedsättning* (2014) talar forskarna om folkhögskolan som "en sista utpost" för de studiegrupper, i detta fall deltagare med funktionsnedsättning, som inte fått sina studiebehov tillgodosedda i andra utbildningsformer.

¹⁶ Siffran avser grupprapporterade deltagare, alltså ej unika personer.

¹⁷ Folkbildningsrådets uppföljningsbesök visar att det finns en utbredd motvilja inom studieförbunden mot att i deltagarrapportering efterfråga och rapportera deltagare som har en funktionsnedsättning. Den andel som rapporteras är därför troligen i underkant.

avsattes ett förstärkningsbidrag på cirka 103 miljoner kronor, motsvarande 6 procent av statsbidraget till studieförbunden.

Det här är en satsning som till sin storlek är unik bland myndigheter och organisationer som ger statsbidrag till ideella organisationer.

Bidra till gränsöverskridande möten

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningen ska bidra till den gemenskap som det demokratiska samhället vilar på. För många av folkbildningens deltagare sker lärandet ihop med vänner och bekanta som man delar intressen och åsikter med. I sådana sammanhang fungerar folkbildningen sammanbindande och identitetsstärkande, såväl för gruppen som för föreningen.

Men samtidigt kan sådana verksamheter verka exkluderande. De innefattar bara dem som identifierar sig med gruppen. Därför behöver den uppdelning som sker i delar av folkbildningsverksamheten uppmärksammas. Folkbildningen ska sträva efter att perspektiv möts och idéer utmanas. Avstånd mellan människor och grupper ska överbryggas och otraditionella möten skapas. Jämn könsfördelning ska eftersträvas i folkbildningens olika verksamheter och deltagare i olika åldrar ska blandas.

Det ingår i Folkbildningens demokratiuppdrag att fungera kompensatoriskt. Folkbildningen ska prioritera deltagare med störst behov av folkbildningen och minst tillgång till samhällets övriga utbildningsresurser. Varje studieförbund och folkhögskola behöver därför, oavsett idégrund och profil, arbeta aktivt för att nå deltagare med exempelvis funktionsnedsättning.

Andelen deltagare som har en funktionsnedsättning är större inom folkhögskolan än inom andra utbildningsformer. För de folkhögskolor och studieförbund som knappast rapporterar några deltagare med funktionsnedsättning alls innebär statens demokratisyfte en utmaning i det här avseendet.

Samtidigt som filialerna ger folkhögskolorna en möjlighet att öka mångfalden i sin verksamhet innebär de också en utmaning för folkhögskolan som utbildningsform, eftersom det här sker en uppdelning mellan olika deltagargrupper.

Stora variationer i deltagargruppernas sammansättning

Könsfördelningen, deltagarnas ålder, andelen utrikes födda deltagare och andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar stort mellan olika studieförbund och olika folkhögskolor. Det innebär på många håll att deltagare med olika erfarenheter och förutsättningar blandas. I andra verksamheter sker en uppdelning och resultatet blir mer homogena grupper.

TABELL 4

Största och minsta andel (procent) av specificerade deltagargrupper vid folkhögskolor höstterminen 2015 och studieförbunden 2015, samt median. Per verksamhetsform och kurstyp.

		KVINNOR, ANDEL	MÄN, ANDEL	DELTAGARE MED FUNK- TIONSNE- D-SÄTTNING, ANDEL	UTRIKES FÖDDA DELTAGARE, ANDEL	ÅLDERS- GRUPP, ANDEL <25	ÅLDERS- GRUPP, ANDEL >64
Folkhögskolor							
Allmän kurs deltagare totalt	12 075						
<i>Min</i>		19	2	0	2	0	0
<i>Max</i>		98	81	100	100	89	99
<i>Median</i>		52	48	36	28	63	0
Särskild kurs deltagare totalt	16 032						
<i>Min</i>		23	0	0	0	0	0
<i>Max</i>		100	77	68	65	92	84
<i>Median</i>		64	37	10	10	40	1
Studieförbund							
Studiecirkel deltagare totalt	628 308						
<i>Min</i>		43	34	0	8	7	2
<i>Max</i>		66	57	18	79	43	53
<i>Median</i>		61	39	3	18	17	28
Annan folkbildningsverksamhet deltagare totalt	398 874						
<i>Min</i>		50	26	0	7	15	1
<i>Max</i>		74	50	7	63	68	44
<i>Median</i>		64	36	2	12	36	20

Uppdelning och blandade grupper i studieförbundens verksamheter

Andelen kvinnliga cirkeldeltagare varierar mellan studieförbunden från 43 till 66 procent. Kvinnor och män möts inte alltid i verksamheterna. Nästan hälften av studiecirkelarna var så gott som enkönade:

- I 26 procent av 2015 års cirklar uppgick männens andel till 90 procent eller mer
- I 22 procent av cirkelarna var andelen kvinnor 90 procent eller mer

Bland studieförbunden utgör gruppen cirkeldeltagare som är under 25 år mellan 7 och 43 procent av cirkeldeltagarna i olika studieförbund, och gruppen som är 65 år eller äldre mellan 2 och 53 procent.

Andelen utrikes födda cirkeldeltagare varierar mellan studieförbunden från 8 procent till 79 procent. Inrikes och utrikes födda deltagare deltog under 2015 i delvis olika arrangemang:

- 48 procent av alla utrikes födda deltagare deltog i cirklar där samtliga deltagare var utrikes födda
- 20 procent av alla inrikes födda deltagare deltog i cirklar där alla deltagare var inrikes födda

Studieförbunden arbetar med deltagarsammansättningen i sitt interna mångfaldsarbete. Det framkom vid de uppföljningsbesök vid studieförbundens centrala kanslier och lokala avdelningar som Folkbildningsrådet genomförde 2014 och 2015. Flera rapporterar att de arbetar mer aktivt än tidigare med att arrangera verksamheter där svenskfödda och utrikes födda deltagare möts.¹⁸

Bland studieförbunden varierade andelen deltagare med funktionsnedsättning mellan 0 och 18 procent i cirkelverksamheten, och mellan 0 och 7 procent inom annan folkbildning. Under 2015 rapporterade de två största studieförbunden sammantaget drygt 78 procent av alla deltagare med funktionsnedsättning, en ökning med 1 procentenhet sedan 2014. Övrigas andelar uppgick till mellan drygt 5 och 0 procent.

Uppdelning och blandade grupper inom folkhögskolan

Andelen kvinnor i allmän kurs varierade mellan olika folkhögskolor från 19 till 98 procent, och i särskild kurs från 23 till 100 procent (sju skolor) av deltagarna. Vid nästan hälften av folkhögskolorna (72 skolor) var männen i majoritet i de allmänna kurserna, och vid 19 folkhögskolor var de flest i särskild kurs. Det betyder att antalet skolor med kvinnlig majoritet i de långa kurserna minskar, framför allt när det gäller allmän kurs.

Även åldersfördelningen ser olika ut. Det finns en folkhögskola där inga deltagare i allmän och särskild kurs är yngre än 25 år, och andra där de här deltagarna utgör mer än 90 procent. På motsvarande sätt finns det skolor där inga deltagare i allmän/särskild kurs har fyllt 65, och en annan (PRO:s folkhögskola) där ålderspensionärerna utgör 99 procent av deltagarna i allmän kurs.

Även om de utrikes födda deltagarna generellt blir fler är variationen stor mellan enskilda folkhögskolor. Andelen utrikes födda deltagare i folkhögskolans allmänna kurser varierade 2015 mellan från 2 procent till 100 procent, och i de särskilda kurserna mellan 0 procent (sju folkhögskolor) och 65 procent.

- Vid 23 folkhögskolor var mindre än 10 procent av deltagarna i allmän kurs utrikes födda
- Vid 79 folkhögskolor var mindre än 10 procent av deltagarna i särskild kurs utrikes födda

På andra håll fanns en större blandning av utrikes och inrikes födda deltagare:

- Vid 30 folkhögskolor var mer än 50 procent av deltagarna i allmän kurs utrikes födda
- Vid 4 folkhögskolor var mer än 50 procent av deltagarna i särskild kurs utrikes födda

Även när det gäller deltagare med funktionsnedsättning är skillnaden mellan folkhögskolorna stor. Andelen deltagare med funktionsnedsättning i allmän kurs uppgick under

¹⁸ Denna nya inriktning kan även ha ekonomiska skäl, påpekade flera studieförbund under uppföljningsbesöken. Inom verksamhet som bedrivs tillsammans med föreningar och fria grupper är ledarna i regel inte arvoderade. Minskade ledarkostnader totalt kan bidra till att stärka de ekonomiska förutsättningarna inom den öppna verksamheten – som riktas till allmänheten.

2015 till mellan 0 (åtta skolor) och 100 procent, och i särskild kurs till mellan 0 (sex skolor) och 68 procent.

Utrikes födda och korttidsutbildade deltagare vid filialer och på externatskolor

50 av landets folkhögskolor erbjuder långa kurser både vid en huvudskola och vid en eller flera filialer på annan ort. Det rör sig för det mesta om folkhögskolor som finns på landsbygden och som öppnar filial i en stad eller annan tätort. Vanligast är att skolorna förlägger sina allmänna kurser till filialerna: Vid de 50 folkhögskolorna som har filial studerade 43 procent av deltagarna i allmän kurs vid filial, jämfört med 32 procent av deltagarna i särskild kurs.¹⁹

Kontakten mellan deltagarna i de utlokaliserade filialkurserna och deltagarna vid huvudskolans kurser varierar. Folkbildningsrådets uppföljningsbesök visar att de ofta inte har särskilt mycket med varandra att göra.

103 av folkhögskolorna erbjuder internatplatser för deltagare i långa kurser hösten 2015, det vill säga möjligheter för deltagarna att bo på skolan under terminerna. De flesta av dessa skolor finns på landsbygden. Drygt 29 procent av deltagarna vid internatskolorna bor på internat och vanligast är det inom särskild kurs. Ungefär 35 procent av alla deltagare i särskild kurs bor på internat, jämfört med 21 procent inom allmän kurs.

Deltagarna ser inte likadana ut vid huvudskola och filial, respektive vid externat- och internatskolor. Här sker en viss uppdelning mellan olika grupper:

TABELL 5

Andel (procent) deltagare i långa kurser inom olika kategorier vid filial/huvudskola, respektive externatskola/internatskola höstterminen 2015. Uppdelat efter kursstyp.

	FILIAL	HUVUDSKOLA ¹	EXTERNATSKOLA	INTERNATSKOLA
Allmän kurs				
Kvinnor	58	56	61	52
Män	42	44	39	48
Utrikes födda	47	26	44	26
Funktionsnedsättning	22	33	24	32
Förgymnasial utbildning	90	81	89	83
Gymnasial utbildning högst 2-årig	5	7	6	5
Särskild kurs				
Kvinnor	63	65	67	64
Män	37	35	33	36
Utrikes födda	9	6	10	5
Funktionsnedsättningar	5	15	6	13
Förgymnasial utbildning	17	15	21	14
Gymnasial utbildning högst 2-årig	9	6	9	6

(1) I urvalet ingår de 50 folkhögskolor som har filialer.

¹⁹ Ungefär 15 procent av alla deltagare i allmän kurs studerade vid en filial hösten 2015, och 11 procent av deltagarna i särskild kurs.

De tydligaste skiljelinjerna går vid de utrikes födda deltagarna, deltagarna med funktionsnedsättning och de kortutbildade deltagarna. Detta beror delvis på att förhållandevis många deltagare i allmän kurs studerar vid filialer och på externatskolor, och förhållandevis många inom särskild kurs vid huvudskolor och internat. Särskild kurs och allmän kurs vänder sig ofta inte till samma deltagargrupper.

Men det är inte hela svaret. Inom allmän kurs är det en påtagligt större andel av deltagarna vid filialerna och externaten som är utrikes födda och har jämförelsevis kort utbildningsbakgrund, och en mindre andel deltagare som har en funktionsnedsättning, jämfört med huvudskolorna och internaten. Inom allmän kurs är också andelen kvinnor tydligt större vid externaten.

Möta antidemokratiska synsätt

Folkbildningsrådets bedömning

I ett demokratiskt samhälle ges utrymme för mångfald och människors lika värde respekteras. Samtidigt kan mångfalden väcka motkrafter. Dessa motkrafter behöver folkbildningen möta.

För folkbildningen är det en angelägen uppgift att möta både de människor och de rörelser som företräder rasism, främlingsfientlighet och andra antidemokratiska synsätt, för att erbjuda alternativa förhållningssätt.

Studieförbund och folkhögskolor behöver stärka och systematisera sitt arbete mot rasism och främlingsfientlighet.

Folkbildningsrådet behöver uppmärksamma folkbildningens arbete mot rasism och främlingsfientlighet i uppföljningar och utvärderingar.

Folkbildningens arbete mot rasism och främlingsfientlighet

Mångfald och mänskliga rättigheter är perspektiv som är centrala inom folkbildningen, som ska genomsyra kursverksamhet och cirkelverksamhet. I utmaningen ingår att möta mångfaldens motkrafter – rasism och främlingsfientlighet. Någon särskild uppföljning eller utvärdering av folkbildningens arbete inom det här området har dock inte genomförts.

Däremot har arbetet uppmärksamats av media. Under 2015 har rapporteringen kring folkbildningens arbete mot rasism har varit jämnt spridd över hela året, i både riksmidier och lokala medier. Generellt är det så att när riksmidier skriver om folkbildningens roll i arbetet för att bekämpa främlingsfientlighet och extremism så handlar det om opinionsbildande texter om hur sektorn borde utnyttjas för att motverka rasism och extremism. Folkbildningen framstår som en viktig aktör i kampen mot rasism och diskriminering.

När lokal media skriver handlar det mer om specifika händelser eller aktiviteter. Det rör sig inte om stora påkostade kampanjer, utan snarare tonar bilden fram av ett antal mindre insatser spridda över hela landet.

Inkludera mera inom folkhögskolan

Under 2014 och 2015 har ett drygt 30-tal folkhögskolor medverkat i satsningen *Inkludera mera – för ett mer inkluderande samhälle*. Det är ett arvfondsprojekt som startade med utgångspunkt i frågan om hur man på folkhögskolorna kan arbeta med antirasism? Skolornas insatser har varierat, från utåtriktat arbete i lokalsamhället och verksamhet med nyanlända flyktingar, till lärande och kunskapsutveckling bland folkhögskolans deltagare. Arbetet har bedrivits med EXPO som partner.

Påverkanssyftet

Folkbildningen ska bidra till att göra det möjligt för en större mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen.

Samverka med det civila samhällets organisationer

Folkbildningsrådets bedömning

Det civila samhällets organisationer– inklusive folkbildningen – utgör en bas för befolkningens samhällsengagemang. Folkbildningens samarbete med huvudmän, medlemsorganisationer, samverkansorganisationer och lokala föreningar omfattar tusentals organisationer.

Samverkan med det civila samhället är avgörande för folkbildningens möjligheter att finnas i hela landet och att nå ut till en mångfald människor. Samverkan ger folkbildningen en idémässig förankring och mångfald som saknar motsvarighet i andra delar av utbildningssystemet.

För det civila samhällets organisationer innebär samverkan med folkbildningen både en utvecklingspotential och en stabiliserande faktor. Folkbildningen främjar föreningsengagemang. I individens strävan att engagera sig socialt och politiskt fungerar folkbildningen som en kanal till det civila samhällets organisationer: Den som redan är föreningsaktiv ges tillgång till ytterligare redskap och arenor i och med folkbildningens verksamheter. Omvänt kan deltagande i folkbildning skapa intresse för nya samhällsfrågor och inspirera fler människor att engagera sig i det civila samhällets organisationer.

För att värna folkbildningens pluralism behöver studieförbund och folkhögskolor fortsätta att vara öppna för samverkan med nya organisationer och beredda att möta människors nya sätt att organisera och aktivera sig.

Folkbildningens anknytning till det civila samhället

Folkbildningen utgör en viktig del av det civila samhället. I rapporten *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället* ser utvärderarna folkbildningen som en av förklaringarna till varför det medborgerliga engagemanget i det svenska samhället har varit så omfattande och stabilt under många år.

Studieförbund och folkhögskolor hör ihop organisatoriskt med hundratals av det civila samhällets organisationer, det vill säga med sina medlemsorganisationer och huvudmän. Samtidigt bedriver man verksamhet tillsammans med många fler. I januari 2016 redovisade studieförbunden centrala avtal med 224 medlemsorganisationer och 141 samverkansorganisationer. Till dessa tillkommer en stor mängd organisationer, föreningar eller nätverk som man samarbetar med lokalt, och som i vissa fall är medlemmar i studieförbundens avdelningar, men som inte redovisas i central statistik.

Studieförbundens verksamhet tillsammans med medlems- och samverkansorganisationer har ökat de senaste åren, från i genomsnitt 74 procent 2012 till 86 procent 2015.²⁰ Tre av studieförbunden genomför nu nästan all sin verksamhet, 97–99 procent, tillsammans med andra organisationer. Alla studieförbund arrangerar minst 2/3 av verksamheten i samverkan.

Under 2015 hade 108 av landets 151 folkhögskolor folkrörelser eller andra organisationer som huvudmän. Samtliga folkhögskolor, även de offentligägda, samverkar dessutom med lokala och regionala organisationer.²¹

Betydelsen av medlemsorganisationer, samverkansorganisationer och huvudmän

Folkbildningsrådets utvärdering *Folkrörelseanknytningar och marknadsrelationer* visar att banden mellan studieförbunden och många av deras medlemsorganisationer är starka. Historien och den gemensamma värdegrunden binder dem samman. Medlemsorganisationerna sätter avtryck i studieförbundens respektive profiler, verksamheter och i deltagargruppernas sammansättning.

Under senare år har villkoren för samarbetet förändrats. Bland studieförbunden har antalet lokalavdelningar minskat från 830 till 160 under perioden 1997–2016. Det betyder att kontaktytorna mot medlemsorganisationerna har blivit färre, och att den formella lokala representationen har minskat. Det kraftigt minskade antalet avdelningar, och det faktum att befintliga avdelningar täcker större geografiska områden än tidigare, innebär samtidigt att de flesta studieförbunden blivit mer beroende av samarbete med andra organisationer för att nå ut med sin verksamhet lokalt. Även detta visas i Folkbildningsrådets uppföljning av grundbidraget. Studieförbunden är starkast i de delar av landet där de har sina aktiva samarbetsparter – här kan de erbjuda mest verksamhet.

Folkhögskolornas anknytningar till sina huvudmän analyseras i Folkbildningsrådets rapport *Tradition, resurs eller nödvändighet?* Här ser utvärderarna att relationen mellan folkhögskolorna och deras huvudmän tar sig tre principiellt olika uttryck:

- Vanligast, framför allt bland rörelsefolkhögskolorna, är att huvudmannen uppfattas som folkhögskolans uppdragsgivare och att uppdraget till folkhögskolan är att föra ut en idé, ideologi eller särskild profil. Folkhögskolan ses som en resurs för huvudmannen.

²⁰ Verksamhetens fördelning mätt i studietimmar i cirkelverksamhet och annan folkbildningsverksamhet.

²¹ Nya folkhögskolor startar under 2016, och någon av de redan etablerade folkhögskolorna byter huvudman. Det betyder att från och med halvårsskiftet 2016 kommer det att finnas 154 folkhögskolor, varav 112 rörelseägda.

- Flera, framför allt landstingsfolkhögskolor, ser huvudmannen i första hand som ägare till folkhögskolan, det vill säga som någon som bidrar med ekonomiskt stöd och andra resurser. Huvudmannen ses som en resurs för folkhögskolan.
- Vid några folkhögskolor, som forskarna betecknar som "lokala", beskrivs huvudmannen som ganska betydelselös och förankringen i det omgivande samhället som viktigare än eventuell rörelseanknytning. Folkhögskolan ses som en resurs för lokalsamhället.

I rapporten beskrivs en långsam förändring mot lösare band mellan det civila samhällets organisationer. Utvärderarna frågar sig om detta kan komma att innebära att huvudmannaskapet blir mindre viktigt? Och att folkhögskolan då förlorar sin enhetlighet och särart?

Träna aktivt medborgarskap – stärka individen

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningen ska skapa förutsättningar för ett aktivt medborgarskap i ett livslångt perspektiv. Det betyder att studieförbund och folkhögskolor behöver arbeta för att stärka människors vilja och drivkrafter, och erbjuda redskap och arenor för samhällsengagemang och påverkansarbete.

Folkbildning ska genomföras tillsammans med deltagarna, inte åt dem eller för dem. Det betyder att folkbildningens metoder och arbetsätt ska vara aktiverande och kännetecknas av jämlikhet, ömsesidig respekt och prestigelöshet. Deltagarna behöver ha ett gemensamt ansvar för det lärande som sker i gruppen, var och en ska kunna ta initiativ och uppmuntras att säga sin mening.

En jämförelsevis stor andel av folkhögskolans deltagare har svaga socioekonomiska förutsättningar. Samtidigt visar en studie som genomförts vid Ersta Sköndal högskola att det ideella engagemanget är lika högt i denna grupp som i befolkningen i stort, även om det tar sig delvis olika uttryck. Resultaten indikerar att folkhögskolan kan bidra till en handlingskraft som kompenserar för deltagarnas svagare socioekonomiska förutsättningar.

Även undersökningar bland studieförbundens deltagare visar på ett tydligt samband mellan deltagande och samhällsengagemang. Och de mer än 97 000 kvinnor och män som utan arvode tar på sig ansvaret att som cirkelledare leda andra – lyssna, dela med sig, engagera sig och entusiasmera – innebär ytterligare en resurs för det demokratiska samhället.

Medborgarbildning och deltagarnas samhällsengagemang

Med bildning och utbildning följer ofta samhällsengagemang och påverkansmöjligheter. Det är en slutsats som dras i Folkbildningsrådets rapport *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället*. 77 procent av studiens cirkeldeltagare arbetade ideellt,

jämfört med 53 procent i befolkningen. De här cirkeldeltagarna värderar också ideellt arbete högre än andra och har större tilltro till det ideella arbetets betydelse i samhället. Även folkhögskoledeltagarnas medborgerliga engagemang beskrivs som omfattande. Det är dessutom betydligt större än förväntat med hänsyn tagen till de här deltagarnas ålder, utbildning och andra socioekonomiska förutsättningar. Forskarna beskriver folkhögskolan som en stödjepunkt, där ”deltagarna inkluderas i en miljö som uppmuntrar och leder till engagemang”.²²

Även utvärderingen *Cirkeldeltagare efter 65 – livskvalitet och aktivt medborgarskap* visar att cirkeldeltagande och samhällsengagemang hör samman. Bland rapportens deltagare var valdeltagandet vid riksdagsvalet 2010 mer än 90 procent, jämfört med ett riksgenomsnitt på inte fullt 84 procent för personer som var 65 år eller äldre. Nästan 90 procent av deltagarna uppgav sig vara medlemmar i minst en förening, nätverk, organisation, aktionsgrupp eller liknande. Mer än 80 procent uppgav att de hade utfört någon form av frivilligt arbete. Detta kan jämföras med andra studier av ideellt arbete i Sverige, som enligt rapporten visar att inte fullt 75 procent av den vuxna befolkningen arbetat ideellt. Bland de allra äldsta (75+) är siffran något lägre.

En stor andel av cirkelarna genomförs i samverkan med organisationer inom det civila samhället som deltagarna är engagerade i, och fungerar på det sättet som kanaler för deltagarnas samhällsengagemang och påverkansarbete. Ungefär 20 procent av deltagarna anmälde sig till studiecirkeln för att de behövde vissa kunskaper för sitt arbete i en förening. Nästan lika många inspirerades av studiecirkeln att gå med i en verksamhet som han eller hon inte tidigare varit medlem i.

För många innebar cirkeldeltagandet även träning i demokratiskt handlande. Enligt deltagarna i *Cirkeldeltagare efter 65* var 65–75 procent av cirkelarna deltagarstyrda och i ungefär 30 procent av dem skedde nästan allt arbete gemensamt i grupp, utan individuellt arbete. Mellan 50 och 80 procent menar att cirkeldeltagandet bidragit till att deras samarbetsförmåga, kritiska tänkande, förmåga att lyssna på andra, förmåga att fatta välgrundade beslut och kunna uttrycka sig, har stärkts.

Många av de cirkel som ingår i studien ger samhällsrelevanta kunskaper, antingen direkt i och med att de har en inriktning mot samhällsfrågor, eller indirekt genom de samtal som förs mellan deltagarna, oavsett cirkelns ämne. Drygt 90 procent av deltagarna anser att studiecirkeln ökat deras kunskaper och färdigheter.

Liknande beskrivningar av folkbildning och deltagarnas samhällsengagemang ges i Folkbildningsrådets tre utvärderingar av studieförbundens kulturprogram och i de båda senaste utvärderingarna av folkhögskolans deltagare, *Folkhögskoledeltagareundersökning 2010* och *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013*.

²² Forskare vid Ersta Sköndal högskola har sedan 1992 genomfört fem befolkningsstudier. Den femte genomfördes 2014. På uppdrag av Folkbildningsrådet ingick inom ramen för denna en särskild undersökning av cirkeldeltagare och folkhögskolans deltagare.

Folkbildningens pedagoger

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningens metodik och pedagogik vilar på cirkelledarnas och folkhögskollärarens kompetens. Folkbildningens pedagoger är centrala.

För cirkelledarna är kunskaper om folkbildningens pedagogik och studieförbundens idémässiga grund avgörande. Cirkelledarutbildning bör även i fortsättningen vara ett prioriterat område i studieförbundens kvalitetsarbete.

Folkhögskolans lärare är högt kvalificerade, samtidigt som förutsättningarna för deras arbete förändras. Tillgången till relevant fortbildning för folkhögskolans lärare och ledningar behöver säkerställas för att möta de nya krav som ställs på folkhögskolan och för att vidmakthålla folkhögskolans identitet. På så sätt värnas folkhögskolan som utbildningsform.

Möjligheterna att rekrytera lärare till folkhögskolan försämras om lärarna inte erbjuds jämbördiga villkor med lärare i andra utbildningsformer, och möjligheter att arbeta både inom folkhögskolan och inom andra utbildningsformer. Detta innebär en risk för folkhögskolan som utbildningsform. Folkhögskolläroterutbildningen behöver därför ge motsvarande kvalifikationer som annan läroterutbildning.

Cirkelledarskap och samhällsengagemang

Även cirkelledarskap innebär samhällsengagemang. Det visas i Folkbildningsrådets utvärdering *Cirkelledare – folkbildningens fotfolk och drivkraft*. Under 2014 fanns i Sverige drygt 112 200 cirkelledare. Det betyder att mer än 1 procent av befolkningen över 13 år var aktiva som cirkelledare i något av de tio studieförbunden.

Nästan 94 procent av de undersökta cirkelledarna var medlemmar i minst en förening, och 73 procent var medlemmar i fler än en. Det här visar på ett föreningsengagemang som är större än bland befolkningen i stort, menar utvärderarna. De flesta cirkelledarna arbetar ideellt, cirkelledarskapet är en del av deras samhällsengagemang snarare än en inkomstkälla. Under 2015 var bara 13 procent av dem arvoderade.

Cirkelledarna förväntas realisera statens syften och det egna studieförbundets mål. Inför uppdraget ska varje cirkelledare godkännas av studieförbundet och få en introduktionsutbildning. Denna äger oftast rum under ett veckoslut eller några kvällar. Utöver introduktionen erbjuder varje studieförbund cirkelledarutbildning. Omfattningen och upplägget varierar. I rapporten uppger 68 procent av cirkelledarna att de deltagit i en cirkelledarutbildning. Andelen varierar mellan olika studieförbund, från drygt 80 procent till inte fullt 39 procent. Även inriktningen på utbildningarna varierar. Ungefär 40 procent av cirkelledarna har gått introduktions-/grundkurs, 18 procent har gått pedagogik-/metodikutbildningar och cirka 11 procent har fått en ämnesutbildning.

Folkhögskolans lärare ger mod och motiverar

Folkhögskolorna avgör själva vilka pedagogiska kompetenser som lärarna ska ha. De krav

som ställs är i allmänhet höga. Andelen lärare med lärarutbildning 2015 var 62 procent – 74 procent inom allmän kurs och 54 procent inom särskild kurs. Det betyder att den är ungefär lika hög inom folkhögskolan som inom gymnasieskolan, lägre än inom Komvux och tydligt högre än inom gymnasiefriskolan. En särskild utbildning, folkhögskolläraryt- utbildningen, tillgodoser de särskilda behov som skolformen och statens syften med folk- bildningsstödet ställer. Enligt de rektorer som intervjuas i Folkbildningsrådets rapport *Att vara folkhögskollärare* ställs idag striktare krav än tidigare på att lärarna ska ha lärar- utbildning.

I forskning och utvärderingar bland folkhögskolans deltagare beskrivs nästan alltid lärarna som avgörande. Det är lärarna som skapar en pedagogisk miljö som ger många deltagare mod och självförtroende, som i sin tur gör att de vill komma vidare i livet och engagera sig i samhället. Samtidigt är en av de centrala slutsatserna i *Att vara folkhögskol- lärare* att förutsättningarna för lärarnas arbete förändras i takt med deltagargrupperna. Utvecklingen under senare år har lett fram till en delvis annorlunda lärarroll, med ökade krav på stödjande insatser.

Bredda samhällsengagemang och deltagande i folkbildning

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningen är inte heltäckande. Fortfarande står många vuxna utanför folkbild- ningen och övriga delar av det civila samhället. De går miste om det lärande och erfa- renhetsutbyte som sker inom folkbildningen och i föreningslivet, och de möjligheter till påverkan och engagemang som deltagandet innebär.

För att göra det möjligt för en större mångfald människor att påverka sin livssitua- tion och samhällsutvecklingen behöver studieförbund och folkhögskolor arbeta aktivt för att involvera även de som inte självmant söker sig till folkbildningen eller engage- rar sig i det civila samhällets organisationer.

Forskning visar att människor med svaga socioekonomiska resurser engagerar sig ideellt i mindre utsträckning än andra. I studien *Folk utanför folkbildningen* identifieras ett antal grupper i befolkningen som sannolikt inte deltar i studieförbun- dens verksamheter, och inom vilka studieförbunden behöver stärka sin närvaro. Det handlar bland annat om korttidsutbildade män i landets förortskommuner, om en- samstående kvinnor med barn och om ålderspensionärer i storstäderna och om äldre kvinnor med de lägsta inkomsterna. Att en del av de deltagare som 2015 kommer nya till studieförbunden hör hemma i dessa grupper innebär en utveckling i riktning mot ökad mångfald.

För att folkbildningen ska kunna nå och knyta varaktiga kontakter med personer som inte är studiemotiverade krävs extraordinära insatser. Mer resurser bör satsas på uppsökande verksamhet till korttidsutbildade och till utformning av verksamheter som motiverar till fortsatta studier.

Folk utanför folkbildningen

I Folkbildningsrådets rapport *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället* drar forskarna slutsatsen att medborgerligt engagemang ger människor större möjligheter att påverka sina liv och den lokala demokratin. De ser även en tydlig kumulativitet i det folkbildningsanknutna samhällsengagemanget: Den som deltar i folkbildning tenderar att också vara engagerad i ideellt arbete, och den som gör mycket engagerar sig gärna ännu mer. En aktivitet i civilsamhället leder till en annan och människor socialiseras in i dessa sammanhang. Samtidigt framhåller man att cirka 10 procent av den vuxna befolkningen varken har deltagit i folkbildningen eller arbetat ideellt.

För att identifiera vilka det är som står utanför folkbildningen genomförde Folkbildningsrådet under 2015 registerstudien *Folk utanför folkbildningen*. I studien samkördes uppgifter om deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet med svarande i SCBs levnadsnivåundersökningar. Resultaten svarar på frågan ”Vilka levnadsförhållanden kännetecknar dem som inte deltar i studieförbundens verksamheter?”²³

Två demografiska variabler har ett tydligt samband med om man deltagit i folkbildning eller inte – ålder och kön. Yngre personer och män deltar i mindre utsträckning än andra.

För både kvinnor och män, och alla åldrar, visar statistiken att de som inte deltar aktivt i föreningslivet sannolikt inte heller finns med i studieförbundens verksamhet. Annat som är gemensamt för kvinnor och män är att de som är ålderspensionärer och bor i storstäder eller storstadsförorter sannolikt inte deltar i studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet. De som är äldre än 65 och har en disponibel inkomst under 1 000 kr i månaden finns troligen inte heller med, oavsett bostadsort.

Kännetecknande för männen specifikt är att studieförbunden kan ha svårt att nå dem som bor i storstädernas förorter. Det är inte bara pensionärerna som sannolikt står utanför, utan även män i åldersgruppen 30–64 år som har grundskola som högsta utbildningsbakgrund.

För kvinnor ser mönstret delvis annorlunda ut. Utöver dem som nämns ovan, är det i första hand ensamstående kvinnor med barn och kvinnor över 65 med grundskola som högsta utbildningsbakgrund som inte deltar.

När det gäller sysselsättning, socialgrupp, trångboddhet och eventuella ekonomiska problem visar inte statistiken på några signifikanta samband med deltagande i folkbildning.

Studieförbundens nya deltagare – yngre och utrikes födda i storstadsområden

En betydande andel cirkeldeltagare återkommer år efter år till studieförbunden. Av studieförbundens samtliga cirkeldeltagare 2015 var 23 procent nya för året. Övriga var återkommande, det vill säga de hade också tidigare deltagit i en cirkel eller i annan folkbildnings-

²³ I studien har uppgifter om deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet samkörts med svarande i ULF/SILC åren 2012–2014. Av 19 533 svarande var 2 471 (12,5 procent) rapporterade som studieförbundsdeltagare. Rapporten publiceras i maj 2016.

verksamhet någon gång under åren 2012–2014. Studieförbundens respektive andelar nya cirkeldeltagare varierade från 33 procent till 11 procent. Störst andel nya deltagare hade de studieförbund som rapporterar den största andelen öppen/programförd verksamhet.²⁴

TABELL 6

Studieförbundens nya deltagare 2015. Jämförelse med återkommande deltagare. Andel (procent).

	NYA CIRKEL- DELTAGARE ¹	ÅTERKOMMANDE CIRKEL- DELTAGARE ²	NYA DELTAGARE, ANNAN FOLKBILDNING- VERKSAMHET	ÅTERKOMMANDE DELTAGARE, ANNAN FOLKBILDNING- VERKSAMHET
Andel 25 år och yngre	19	12	16	12
Andel 65 år och äldre	22	42	12	32
Andel män	41	37	38	31
Andel med förgymnasial utbildning³	22	26	18	19
Andel med eftergymnasial utbildning	52	53	54	61
Andel utrikesfödda	22	17	16	11

(1) Med *nya deltagare* avses deltagare i studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet 2015, som inte deltagit under perioden 2012–2014. Så kallade nya deltagare kan alltså ha deltagit före 2012.

(2) Med *återkommande deltagare* avses deltagare i studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet 2015, som även deltagit någon gång under perioden 2012–2014.

(3) Deltagare utan uppgift om utbildningsbakgrund är exkluderade ur beräkningen, och utgjorde i studiecirkel 6 procent av samtliga deltagare och i annan folkbildningsverksamhet 25 procent.

Studieförbundens nyrekrytering var proportionellt sett störst i storstäderna, de större städerna och förortskommunerna. Här återfanns 67 procent av de nya cirkeldeltagarna, jämfört med 62 procent av de återkommande. Andelen deltagare i stadsregionerna har ökat något jämfört med 2014 och 2013, både bland de nya och de återkommande.

De nya cirkeldeltagarna var i genomsnitt yngre än andra, andelen män och andelen utrikes födda var större, och något färre av dem hade endast förgymnasial utbildning. Jämfört med tidigare år har andelen utrikes födda deltagare ökat bland både nya och återkommande deltagare.

Fler yngre män med funktionsnedsättning inom folkhögskolan

Förändringar sker även bland folkhögskolans deltagare. Folkbildningsrådets uppföljningsbesök och statistik visar att framför allt de allmänna kursernas deltagargrupper har förändrats under 2000-talet. I ett längre tidsperspektiv har deltagarna blivit allt yngre – mest har andelen yngre män ökat – deras genomsnittliga formella utbildningstid har blivit kortare och allt fler är utrikes födda eller har en funktionsnedsättning.²⁵ Detta är trender som känns igen även inom Komvux och högskolan.

²⁴ Öppen/programförd verksamhet är en verksamhet som erbjuds allmänheten genom kursprogram och annonser. Den genomförs i huvudsak med arvoderade cirkelledare och mot deltagaravgift.

²⁵ Under de senaste tre åren har andelen deltagare som är 25 år och äldre ökat något.

Under senare år har deltagarsammansättningen inom allmän kurs påverkats av de studiemotiverande folkhögskolekurserna: För att möta behovet av fortsatt utbildning efter den studiemotiverande folkhögskolekursen fördelade Folkbildningsrådet på regeringens uppdrag 1000 extra platser till allmän kurs 2014. Under 2015 fördelades cirka 790 extra platser till allmän kurs, detta år dock inte knutna till studiemotiverande folkhögskolekurs. Enligt folkhögskolornas rapportering kom minst 10 procent av deltagarna i allmän kurs från de här kurserna hösten 2014. De här deltagarna är i allmänhet yngre än övriga deltagare i allmän kurs, och andelen män är större. Gruppen utrikes födda utgör 18 procent.

Utbildnings- och bildningssyftet

Folkbildningen ska bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Främja demokrati och engagemang genom bildning och utbildning

Folkbildningsrådets bedömning

Relationen mellan ett samhälles bildnings- och utbildningsnivå och den demokratiska utvecklingen och stabiliteten är tydlig. Ju mer välutbildad och välinformerad befolkningen är desto fler är det som står för demokratiska värderingar och förhållningssätt och desto stabilare blir den grund som demokratin vilar på. Även sambandet mellan utbildning och samhällsengagemang är starkt. Det är i första hand människor med relativt lång formell utbildning – och som vuxit upp i miljöer där man ägnat sig åt olika föreningsaktiviteter – som är aktiva i föreningsliv och annat påverkansarbete.

Det kanske viktigaste bidrag som folkbildningen lämnar till samhället är den breda medborgarbildningen. Folkbildningens utbud är omfattande och mångsidigt och oavsett ämne ska deltagande i folkbildning ge samhällsrelevanta perspektiv och erfarenheter som grund för individens ställningstaganden och engagemang.

Viktigt är även att folkbildningen kompletterar och fungerar som ett alternativ till det formella utbildningssystemet. Folkhögskolan ska erbjuda en ny chans för personer som av olika skäl inte fullföljt sina studier på grundskole- eller gymnasienivå. Därför är det ett krav i folkbildningsförordningen att allmänna kurser, avsedda främst för dem som saknar grundskole- och gymnasieutbildning, årligen ska utgöra minst 15 procent av verksamheten.²⁶ Folkhögskolor som klassificerar långa kurser där

²⁶ Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen, 9§.

30 procent eller mer av deltagarna har slutfört 3-årigt gymnasium som allmän kurs, bidrar inte i tillräcklig utsträckning till att utjämna utbildningsklyftorna i samhället.²⁷

När det gäller deltagarnas utbildningsbakgrund syns två parallella tendenser: Sammantaget har andelen deltagare med förgymnasial utbildning ökat något under senare år, både inom folkhögskolan och i studieförbundens cirklar. Den tydligaste ökningen har ägt rum bland de inrikes födda deltagarna.

Samtidigt har de flesta studieförbunden en högre andel cirkeldeltagare med eftergymnasial utbildning än befolkningsgenomsnittet. Deltagargruppernas höga utbildningsnivå innebär att några studieförbund inte i tillräcklig utsträckning bidrar till att nå deltagare med kort utbildningsbakgrund.

Deltagarnas utbildningsbakgrund

Folkhögskolans allmänna kurser är behörighetsgivande och det påverkar deltagargruppens utbildningsnivå. De här deltagarna har betydligt kortare formell utbildningsbakgrund än befolkningsgenomsnittet. Under 2015 hade 72 procent av deltagarna i allmän kurs kortare utbildning än 3-årigt gymnasium. Det är samma nivå som två år innan.

Många av de deltagare i allmän kurs som läser på gymnasial nivå kommer till folkhögskolan med ofullständiga gymnasiebetyg. Hösten 2015 behövde cirka 2 400 av 4 000 deltagare i allmän kurs, med slutbetyg från antingen 2-årigt eller 3-årigt gymnasium, komplettera sin tidigare utbildning.²⁸

Folkhögskolans särskilda kurser bedrivs främst på gymnasial eller eftergymnasial nivå. De kan vara behörighetsgivande, men är för det mesta inte det. Vissa av dem är yrkesutbildningar. Deltagarna i särskild kurs har ofta längre utbildningsbakgrund än de som deltar i allmän kurs. 2015 hade 27 procent av deltagarna i särskild kurs inte fullföljt 3-årigt gymnasium.

²⁷ Under 2015 slutförde Folkbildningsrådet en så kallad rimlighetskontroll av deltagarnas utbildningsbakgrund i allmän kurs. Skälet var att 23 folkhögskolor rapporterat att 30 procent eller fler av deltagarna hade avslutat 3-årigt gymnasium, och Folkbildningsrådet bedömde att dessa inte kunde anses vara i behov av ytterligare behörighetsgivande utbildning på gymnasial nivå. Vid uppföljningen angav de flesta av folkhögskolorna sina allmänna kurser som felregistrerad och beslutade att omklassificera dessa till särskilda kurser. Ett mindre antal av folkhögskolorna, som hade fått liknande påpekanden tidigare år, kommer att följas upp även under 2016.

²⁸ I denna grupp ingår, förutom deltagare som gått gymnasietiden ut men inte uppnått godkända resultat i alla ämnen, även sådana som behöver komplettera sin tidigare gymnasieutbildning med vissa ämnen.

TABELL 7

Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2015. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).

	FÖR- GYMNASIAL UTBILDNING	GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2 ÅR	GYMNASIAL UTBILDNING 3 ÅR	EFTER- GYMNASIAL UTBILDNING	TOTALT
Allmän kurs					
Inrikes födda män	59	14	25	2	100
Inrikes födda kvinnor	57	15	22	6	100
Utrikes födda män	54	21	12	13	100
Utrikes födda kvinnor	53	18	12	17	100
Totalt allmän kurs	56	16	20	8	100
Antal deltagare allmän kurs	6 295	1 781	2 194	880	11 150
Särskild kurs					
Inrikes födda män	19	8	50	23	100
Inrikes födda kvinnor	14	10	41	35	100
Utrikes födda män	20	16	33	30	100
Utrikes födda kvinnor	23	13	22	42	100
Totalt särskild kurs	17	10	42	32	100
Antal deltagare särskild kurs	2 558	1 478	6 422	4 906	15 364

Deltagarnas utbildningsnivå varierar mellan allmän och särskild kurs, mellan kvinnor och män och beroende på om deltagarna är födda i Sverige eller inte. I allmän kurs är andelen som endast har förgymnasial utbildning störst bland de inrikes födda deltagarna, och allra störst bland de inrikes födda männen. I särskild kurs är det tvärtom. Här är det bland de utrikes födda deltagarna som andelen med förgymnasial utbildning är störst, och allra störst är den bland kvinnorna. Andelen deltagare med eftergymnasial utbildning är i både allmän och särskild kurs störst bland de utrikes födda kvinnorna.

Jämfört med 2014 har deltagarna i allmän kurs med förgymnasial utbildning blivit fler i samtliga deltagargrupper ovan, och allra mest har de ökat bland de inrikes födda männen. I särskild kurs har andelen med eftergymnasial utbildning minskat i alla deltagargrupper.

Studieförbundens verksamheter är inte behörighetsgivande. Många av studieförbundens cirkeldeltagare har relativt lång formell utbildning, även jämfört med befolkningen: 42 procent av cirkeldeltagarna och 34 procent av deltagarna i annan folkbildningsverksamhet hade eftergymnasial utbildning 2015, jämfört med 34 procent i befolkningen. Studieförbundens andel cirkeldeltagare med eftergymnasial utbildning har ökat de senaste decennierna och ökningen är snabbare än i befolkningen.²⁹

Även bland studieförbundens cirkeldeltagare varierar utbildningsnivån efter kön och beroende på om deltagarna är födda i Sverige eller inte.

²⁹ Uppgifterna om utbildningsnivå avser deltagare eller invånare i befolkningen som är 16 år eller äldre.

TABELL 8

Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2015. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).

	FÖR- GYMNASIAL UTBILDNING	GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2 ÅR	GYMNASIAL UTBILDNING 3 ÅR	EFTER- GYMNASIAL UTBILDNING	TOTALT
Inrikes födda kvinnor	17	24	15	44	100
Inrikes födda män	19	19	24	38	100
Utrikes födda kvinnor	29	19	13	39	100
Utrikes födda män	30	20	15	35	100
Antal deltagare	127 955	138 471	112 143	264 231	642 800

Andelen deltagare med endast förgymnasial utbildning är tydligt större bland de utrikes födda cirkeldeltagarna än bland de inrikes födda, och andelen deltagare med eftergymnasial utbildning är större bland kvinnorna än bland männen. Detta är ett generellt mönster som hållit i sig sedan 2013, även om andelen inrikes födda deltagare med förgymnasial utbildning har ökat något sedan dess.

Olika utbildningsnivå vid olika studieförbund och folkhögskolor

TABELL 9

Största och minsta andel (procent) samt median av deltagare med högsta respektive lägsta utbildningsbakgrund vid folkhögskolor höstterminen 2015 och studieförbund 2015.

Per verksamhetsform och kursstyp.

		UTBILDNINGSBAKGRUND, ANDEL <3GYM	UTBILDNINGSBAKGRUND, ANDEL >3GYM
Folkhögskolor¹			
Allmän kurs	Antal: 11 150		
	<i>Min</i>	38	1
	<i>Max</i>	97	41
	<i>Median</i>	74	6
Särskild kurs	Antal: 15 053		
	<i>Min</i>	2	5
	<i>Max</i>	61	79
	<i>Median</i>	26	31
Studieförbund			
Studiecirkel	Antal: 628 308		
	<i>Min</i>	18	20
	<i>Max</i>	67	65
	<i>Median</i>	36	44
Annan folkbildningsverksamhet	Antal: 398 874		
	<i>Min</i>	15	30
	<i>Max</i>	52	67
	<i>Median</i>	30	51

(1) Statistiken baseras på uppgifter ur Utbildningsregistret. Folkhögskolor klassificerar därutöver utbildningsbakgrund utifrån den faktiska nivå deltagaren startar sina studier på: Även med registrering av 3-årigt gymnasium i Utbildningsregistret saknar åtskilliga deltagare fullständiga betyg för att ha behörighet att söka till högskolan. Uppgifter ur Utbildningsregistret beskriver på så sätt en högre utbildningsbakgrund än den funktionella utbildningsbakgrund som är utgångspunkten för folkhögskolestudierna.

Deltagargruppernas utbildningsnivå varierar stort, mellan de enskilda studieförbunden och mellan de enskilda folkhögskolorna. Skillnaderna beror i första hand på studieförbundens och folkhögskolornas olika profiler, som i sin tur hör samman med vilka medlemsorganisationer, samverkansorganisationer och huvudmän de har:

- Det finns folkhögskolor där nästan ingen deltagare i allmän kurs har slutfört 3-årigt gymnasium, och andra där mer än var tredje deltagare har eftergymnasial utbildning.
- Vid vissa folkhögskolor har åtta av tio deltagare i särskild kurs någon form av eftergymnasial utbildning, jämfört med andra där nästan ingen deltagare i särskild kurs har fullföljt 3-årig gymnasieutbildning.
- Andelen cirkeldeltagare med eftergymnasial utbildning varierar mellan 65 procent och 20 procent i olika studieförbund, andelen med högst 2-årigt gymnasium mellan 67 och 18 procent.

Folkhögskolan som vägen till fortsatta studier

Folkbildningsrådets bedömning

Till folkhögskolans utmaningar hör att stödja deltagarna att komma vidare. Deltagarna ska ges kunskaper, drivkrafter och behörighet till fortsatta studier på andra nivåer och inom andra delar av utbildningssystemet.

En samstämmig bild i forskning, utvärderingar och uppföljningar är att en av folkhögskolans stora styrkor är just det stärkande och studiemotiverande arbetet. Folkhögskolorna ger deltagarna lust att lära mer, och mod och kapacitet att ta steget vidare.

Men pedagogiska miljöer och goda lärarinsatser räcker inte som motivation för alla. Många deltagare har behov av mer och annat stöd för att komma vidare, och behovet ökar i takt med att folkhögskolans deltagargrupper förändras. Folkhögskolan behöver därför arbeta aktivt för att visa på de olika bildnings- och utbildningsalternativ som samhället erbjuder, genom att säkra deltagarnas tillgång till studie- och yrkesvägledning.

För att komplettera och fungera som ett alternativ till det formella utbildningssystemet behöver folkhögskolan både säkra de egna deltagarnas möjligheter att fortsätta studera i andra delar av utbildningssystemet, och utveckla folkhögskolan som utbildningsform:

Folkhögskolan har som utbildningsform en unik frihet att utforma verksamheten efter deltagarnas och samhällets behov: Utbudet är mångfacetterat och baserat på olika värdegrunder, ideologiska synsätt och profiler. Nationella läroplaner finns inte. Folkhögskolan formulerar självständigt målen för sin verksamhet, utformar sina kurser och väljer principer för antagning. Istället för betyg utfärdas intyg om behörigheter till studier vid högskola och yrkeshögskola, och studieomdömen utfärdas som är helhetsbedömningar av den studerandes förmåga till vidare studier.

Friheten ställer höga krav på ledningens och lärarnas professionalitet och på det systematiska arbetet med att utveckla och kvalitetssäkra verksamheten. Folkbildningsrådet sätter ramverken för folkhögskolans intygande om behörigheter och studieomdömen.

Folkhögskolan som start på bildningsresan

Många deltagare berättar om hur de under sin tid vid folkhögskolan fått lust och motivation att fortsätta studera. Folkhögskoletiden beskrivs som en vändpunkt i livet. I rapporten *Steget vidare – Undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013* samtalar utvärderarna med så kallade gränsöverskridare, det vill säga deltagare som valt att läsa vidare, antingen från studiemotiverande folkhögskolekurs till allmän kurs eller från allmän och särskild kurs till högskolan. För de gränsöverskridande deltagarna har folkhögskolans bidrag inneburit att fånga upp deras ambitioner och bejaka dessa, att stärka deras motivation och överhuvudtaget att uppmuntra dem att tro på sig själv och sina idéer inför framtiden:

”Den för många nya erfarenheten att bli sedd och lyssnad på i folkhögskolan i kombination med en positiv studiemiljö och umgänget med nya kamrater har skapat ett bättre självförtroende och stärkt tron på den egna förmågan att studera. I förlängningen skapar en sådan utveckling bättre förutsättningar för att våga ta steget till vidare studier. (s. 4–5)”. Lärarnas stöd och arbetssätt framhålls – på liknande sätt som i andra undersökningar bland folkhögskolans deltagare – som avgörande.

Samtidigt ökar behovet av stöd- och vägledningsinsatser. Detta har till viss del att göra med arbetsmarknadens föränderliga villkor, men framför allt beror det på att deltagarnas behov ser annorlunda ut i dag. Folkhögskolans deltagargrupper förändras. I *Steget vidare* konstaterar utvärderarna att inom allmän kurs har andelarna män, de utrikes födda deltagarna, deltagarna med funktionsnedsättning, och de unga och korttidsutbildade, ökat stadigt under de senaste 15 åren.

Även i särskild kurs sjunker den genomsnittliga utbildningsnivån och de utrikes födda deltagarna och deltagarna med funktionsnedsättning blir fler – även om utvecklingen inte är lika påtaglig som inom allmän kurs.³⁰

De uppdrag som folkhögskolan fått från staten under senare år driver på den här förändringen. Sammantaget har deltagarna i studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs vid folkhögskola kortare utbildningsbakgrund än andra och andelen män är större än i folkhögskolan i övrigt. I de studiemotiverande kurserna är deltagarna dessutom yngre än andra, och i etableringskurserna är samtliga födda utanför Sverige.

I en tidigare utvärdering bland folkhögskolans deltagare, *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010*, visas att deltagare med funktionsnedsättning och utrikes födda deltagare oftare avbröt sina studier i förtid och oftare än andra var arbetslösa några år efter avslutade studier.

Studiemotiverande folkhögskolekurs en nystart för många

Sedan 2010 har folkhögskolorna erbjudit studiemotiverande folkhögskolekurser, en arbetsmarknadspolitisk insats som genomförs i nära samverkan med Arbetsförmedlingen. Från och med 2016 har insatsen permanentats.

Kurserna är tre månader långa och syftet är att motivera deltagarna till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan. Under 2015 erbjöds studiemotiverande kurser på 109 folkhögskolor. Totalt har nästan 21 800 personer deltagit, varav drygt 3 500 under 2015.³¹

³⁰ Även inom Komvux har den genomsnittliga åldern sjunkit. Läsåret 2000/2001 var medelåldern 33 år. Kalenderåret 2014 var den 30 år. Medianåldern hade under perioden sjunkit från 30 till 27 år. (Skolverket. Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 6: Elevernas ålder kalenderåren 2009–2014). Andelen studerande med utländsk bakgrund har ökat även inom Komvux. Kalenderåret 2009 var 40 procent av totala antalet elever födda utomlands, jämfört med drygt 42 procent kalenderåret 2014. (Skolverket. Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2009–2014.)

³¹ Riksdagen har tillfört 1 000 extra platser till allmän kurs vid folkhögskola under 2013 och 2014 för personer som deltagit i de studiemotiverande kurserna. Dessa extra platser kunde folkhögskolor som bedriver studiemotiverande kurser ansöka om. För 2015 tillfördes 790 extra platser till allmän kurs som dock inte var kopplade till studiemotiverande folkhögskolekurs, det vill säga dessa platser kunde samtliga folkhögskolor ansöka om.

Folkbildningsrådets uppföljning visar att ett år efter avslutad kurs har 34 procent av deltagarna valt att studera vidare. Bland de yngsta deltagarna är siffrorna ännu högre. Av deltagarna i gruppen 16–24 år som avslutade en studiemotiverande folkhögskolekurs under 2014 har 41 procent studerat vidare på allmän kurs, och 2 procent på särskild kurs, under 2015. Av dem som deltagit i en studiemotiverande folkhögskolekurs (från och med insatsens början) och därefter studerat vidare på allmän kurs, har hittills 937 personer fått grundläggande behörighet för högskolestudier, och 139 personer har fått behörighet för yrkeshögskolestudier.

Från folkhögskolan till högskolan

Kalenderåret 2015 utfärdade folkhögskolorna 2 053 intyg om grundläggande behörighet för studier vid högskola, och 613 behörigheter för studier vid yrkeshögskola.³² Dessutom utfärdades behörigheter i enstaka ämnen. På hösten 2015 sökte sig drygt 5 800 tidigare folkhögskoledeltagare till högskolan, varav nästan 3 700 antogs:

TABELL 10

Deltagare med grundläggande behörighet från folkhögskola som antogs till högskola höstterminerna 2015, 2014 och 2013. Antal och andel (procent).

	2015		2014		2013	
	ANTAL	ANDEL	ANTAL	ANDEL	ANTAL	ANDEL
Behöriga sökande fnsk	5 828	100%	5 977	100%	5 569	100%
Antagna totalt	3 693	63%	3 563	60%	3 427	62%
Varav urvalsgrupp gymnasie-/komvuxbetyg	164	4%	214	6%	225	7%
urvalsgrupp behörighetsintyg folkhögskola	1 920	52%	1 318	39%	1 308	38%
urvalsgrupp högskoleprovet	951	26%	1 148	32%	1 077	31%
övriga urvalsgrupper	658	18%	820	23%	817	24%

Antalet deltagare från folkhögskolan som antogs till högskolan höstterminen 2015 ökade jämfört med tidigare år, trots att det totala antalet ansökningar minskade.

Att fler ändå antogs beror på att både antalet sökande till urvalsgruppen för personer med behörighet från folkhögskolan, och andelen antagna från gruppen, ökade kraftigt.³³

De positiva antagningssiffrorna för folkhögskolans deltagare presenteras samtidigt som Universitetskanslersämbetet i *Universitet & högskolor Årsrapport 2015* konstaterar

32 Myndigheten för yrkeshögskolan har inga uppgifter om vilken typ av behörighet som de sökande och antagna till olika yrkeshögskoleutbildningar har. Det går därför inte att få reda på hur många deltagare från folkhögskolan som har antagits till yh-utbildningar, eller till vilka yh-utbildningar de i så fall sökt sig. Inte heller SCB har något register över studerande inom yrkeshögskolan.

33 De som studerat vid folkhögskola utgör en egen urvalsgrupp vid ansökan till högskolan – folkhögskolegruppen – och jämförs alltså bara med varandra. Det finns tre betygsurvalsgrupper. Platserna på högskolornas utbildningar fördelas i proportion till hur många som söker i respektive urvalsgrupp. Eftersom folkhögskolan är en liten skolform jämfört med andra skolformer, så är antalet sökande till högskolan med folkhögskolebakgrund inte så stort. Alla studerande som är behöriga, oavsett från vilken skolform de kommer, har möjlighet att antas till högskolan genom urvalsgruppen för högskoleprovet. Många folkhögskoledeltagare antas till högskolan den vägen.

att den totala andelen som antas, av alla som söker till högskolan, sjunker för sjunde i året i rad.

SeQF – underlättar övergång till fortsatta studier och arbete

Variationsrikedomen är ett av folkhögskolans kännetecken. Den gör det dessutom nästan omöjligt att kategorisera folkhögskolans kurser på ett allmängiltigt sätt, eller att jämföra dem med utbildningar och bildningsinsatser i andra delar av utbildningssystemet. Delta-gare som lämnar folkhögskolan kan därför ha svårt att få sina kompetenser från folkhögskolan värderade på ett rättvisande sätt när de söker sig vidare på arbetsmarknaden eller till olika formella utbildningar.

Efter flera års förberedelsearbete kommer därför folkhögskolans allmänna kurs, med start från 2016, att ingå i Sveriges referensram för kvalifikationer (SeQF). Särskild kurs kommer att kunna ingå efter ansökan.³⁴ SeQF bygger på ett gemensamt europeiskt ramverk för kvalifikationer, EQF – European Qualification Framework, till vilket 38 europeiska länder är anslutna.

I det europeiska ramverket och de nationella motsvarigheterna innefattas kvalifikationer från både formella och icke-formella utbildningssystem.³⁵ Ramverken är indelade i olika nivåer och på varje nivå finns så kallade deskriptorer som beskriver de kunskaper, färdigheter och kompetenser som studier på respektive nivå ger.

Stärka etablering i samhället och på arbetsmarknaden

Folkbildningsrådets bedömning

Utbildning är en nyckelåtgärd för att förebygga arbetslöshet och det utanförskap som riskerar att drabba den som står utanför arbetslivet. Människor som kommer nya till Sverige behöver ofta utbildning för att få tillträde till samhället och arbetsmarknaden, och redan yrkesverksamma behöver utbildning för att hantera omställningar på

34 Folkhögskolornas allmänna kurser kommer av regeringen att föras in som författningsreglerad utbildning på nivå 2 respektive 4 i SeQF, relaterat till de beslutade nivåerna för grundskole- och gymnasieexamen. Folkbildningsrådet har till Utbildningsdepartementet begärt denna kollektiva hantering av allmän kurs. Frågan bereds vintern 2016 på Utbildningsdepartementet. Från den 1 mars 2016 finns det möjlighet för de folkhögskolor som så önskar, att genom Folkbildningsrådet ansöka om anslutning och nivåinplacering av särskilda kurser i referensramen. Ansökan ställs till Myndigheten för yrkeshögskolan (MyH), som fattar beslut i ärendet. Beslutet kan överklagas. Folkbildningsrådets medlemmar Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation och Sveriges Kommuner och Landsting har gett Folkbildningsrådet i uppdrag att samordna folkhögskolornas ansökningar om nivåinplacering av särskilda kurser i referensramen och att ansöka och svara för myndighetskontakterna med MyH kring SeQF.

35 EQF – den europeiska referensramen för kvalifikationer är en gemensam europeisk referensram som knyter samman olika länders kvalifikationssystem genom att fungera som ett översättningsverktyg som ska göra kvalifikationer från olika länder och system i Europa lättare att läsa och förstå. Referensramen har två huvudmål: att främja medborgarnas rörlighet mellan länder och att underlätta deras livslånga lärande. Myndigheten för yrkeshögskolan fick 2010 i uppdrag att med utgångspunkt i Europaparlamentets och rådets rekommendation om den europeiska referensramen för kvalifikationer inom det livslånga lärandet (EQF), ta fram förslag till deskriptorer för en svensk nationell referensram för kvalifikationer, SeQF.

arbetsmarknaden. Framför allt folkhögskolorna har under flera decennier tilldelats en arbetsmarknadspolitisk roll.³⁶

Människors position på arbetsmarknaden har i sin tur avgörande betydelse för deras sociala liv, möjligheter till samhällspåverkan och ekonomi.

Folkhögskolornas och studieförbundens förmåga att stärka människors förutsättningar i samhället och på arbetsmarknaden är både bekräftad och erkänd, inte minst genom de riktade medel och uppdrag inom arbetsmarknads- och etableringsområdet som regeringen tilldelat folkbildningen under senare år. Folkhögskolornas och studieförbundens roll inom arbetsmarknadspolitiken och för nyanländas etablering kan därför komma att växa.

Samtidigt är det viktigt att uppmärksamma den vida betydelse som studieförbundens och folkhögskolornas arbete inom ramen för det ordinarie folkbildningsanslaget har i det här sammanhanget. Studiecirklar och folkhögskolors kurser ger kunskaper och självkänsla som är värdefull när man som ny i Sverige ska ta sig an det nya landet och livet här. I de tusentals möten som skapas runt om i landet med andra deltagare, med folkbildningen och med folkbildningens samverkande organisationer, bygger deltagarna nätverk och etablerar kontakter med föreningsliv och arbetsmarknad.

Folkhögskolornas yrkesutbildningar

Under 2015 arrangerade folkhögskolorna sammanlagt 22 yrkesutbildningar på gymnasial nivå, till exempel Personlig assistent och Turistguide. Utbildningarna samlade drygt 800 deltagare under höstterminen.

Samtidigt erbjöd folkhögskolorna totalt 172 eftergymnasiala yrkesutbildningar som varierade i längd mellan två och fyra år. De här utbildningarna samlade drygt 3 100 deltagare, varav 60 procent kvinnor och 40 procent män. Nästan 23 procent av dem läste på Fritidsledarutbildningen, som erbjöds vid 21 folkhögskolor. Andra populära kursinriktningar var Informationsverksamhet & Medieutbildning, Friskvård och Språk. 31 procent av deltagarna – ungefär 1 280 personer – erhöll under året intyg om avslutad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå.

Folkbildning inom yrkeshögskolan

Under 2015 erbjöd fyra folkhögskolor sammanlagt 20 utbildningar – 13 musikutbildningar, 6 utbildningar till socialpedagog och en snickeriutbildning – inom ramen för yrkeshögskolan (yh). Kurserna samlade drygt 300 deltagare, varav 60 procent i åldrarna

³⁶ Redan under slutet av 1980-talet arrangerade folkhögskolorna, i samverkan med Arbetsförmedlingen, olika kurser för arbetslösa. Under 1990-talets arbetslöshetskris utvidgades verksamheten. Kunskapslyftet var en statlig, femårig satsning på vuxenutbildning som startade hösten 1997. Verksamheten omfattade 100 000 utbildningsplatser per år, varav kommunerna ansvarade för 90 000 platser och 10 000 var direkt avsedda för folkhögskolorna. Förutom de 10 000 platserna kunde kommunerna också upphandla kunskapslyftsplatser, ibland hela kurser, av folkhögskolorna. Inom folkhögskolorna avlöstes Kunskapslyftet under perioden 2002–2007 av SAGA (Särskild utbildningssatsning inom Aktivitetsgarantin), en verksamhet i samarbete med AMS med folkhögskolekurser inom ramen för den statliga aktivitetsgarantin.

25–44 år. Könsfördelningen var jämn och de inrikes födda deltagarna var i majoritet – 76 procent.

Även tre studieförbund arrangerade yrkeshögskoleutbildningar. Ett av dem stod för 75 procent av deltagarna i studieförbundens yh-kurser totalt, och ett annat för 23 procent. Totalt anordnade studieförbunden 99 yh-utbildningar under 2015, med olika inriktning. Drygt 2 200 deltagare registrerades, varav drygt 60 procent kvinnor och 67 procent i åldersgruppen 25–44 år. Drygt 80 procent av deltagarna var födda i Sverige.

Etableringskurs på folkhögskola

Både mänskligt och i ett arbetsmarknadsperspektiv blir integrationsområdet allt viktigare. Människor som kommer till Sverige behöver ges möjligheter till förankring i samhället och till att närma sig den svenska arbetsmarknaden. Här är tidiga insatser viktiga, det vill säga att nyanlända och asylsökande snabbt kan börja lära sig svenska, komma in i det svenska samhället och få sina kompetenser validerade och erkända.

Etableringskurser på folkhögskola är ett uppdrag från staten som folkhögskolorna har sedan 2014. Etableringskurserna genomförs av folkhögskolorna i samverkan med Arbetsförmedlingen och målgruppen är personer som omfattas av lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Kurserna är sex månader långa och innehåller studier i svenska, arbetsförberedande och orienterande insatser. Under 2015 deltog drygt 2 000 personer i etableringskurser vid totalt 91 folkhögskolor.

Folkbildningsrådets studie *Etableringskurs på folkhögskola – Kvalitativ uppföljning hösten 2015*, visar att många av etableringskursernas deltagare står långt från arbetsmarknaden. En slutsats är att det därför är viktigt att ha realistiska förväntningar på vilka de arbetsförberedande insatserna i de här kurserna är och kan vara, och på vilken tid som det kan komma att ta för deltagarna att faktiskt få ett jobb. Vad folkhögskolan i första hand ger är trygghet och motiverande och självförtroendehöjande insatser. Deltagarna får kunskap och förbereds mentalt för svensk arbetsmarknad och arbetsliv. Direkt arbetsförmedlande insatser handlar det sällan om.

Sfi på folkhögskola

Svenska för invandrare, sfi, är ett kommunalt uppdrag som kan ges till folkhögskolorna. Under 2015 genomfördes drygt 58 300 deltagarveckor vid tio folkhögskolor. Två av folkhögskolorna utförde verksamheten i form av uppdragsutbildning åt kommunerna, övriga gav den i egen regi, d.v.s. de har ansökt och fått betygsrätt för sfi från Skolinspektionen. Inom etableringsuppdraget anordnades under höstterminen ytterligare 33 790 deltagarveckor sfi vid 79 folkhögskolor.

Studieförbundens särskilda insatser för asylsökande

Riksdagen beslutade 2015 om ett nytt anslag, riktat till studieförbunden, för insatser för asylsökande och för personer som har fått uppehållstillstånd men bor kvar i Migrationsverkets anläggningsboenden. Medlen ska användas för att stärka deltagarnas

kunskaper i svenska och om det svenska samhället, samt främja deltagande i arbets- och samhällslivet.³⁷

Studieförbunden anordnade under 2015 verksamhet för asylsökande i 240 kommuner, i samtliga län, och för totalt 75 590 deltagare. Flest deltagare rapporterade man Västra Götaland, Skåne, Örebro och Norrbotten, och minst i Halland och på Gotland.³⁸

Mer än hälften av deltagarna var mellan 25 och 65 år. Verksamheten har främst skett i studiecirkelform och de ämnen som haft flest deltagare är *Svenska som främmande språk*, *Samhälls- och beteendevetenskap med allmän inriktning* samt *Jämställdhetsfrågor*.

Preliminära resultat från Folkbildningsrådets uppföljning visar att insatsernas resultat och effekter på ett tydligt sätt kan hänvisas till uppdragets syfte. Deltagarna får genom studieförbunden kunskap om och tillgång till samhället och föreningslivet, vilket bidrar till ett socialt sammanhang och en meningsfull vardag.³⁹

Stärka den digitala delaktigheten

Folkbildningsrådets bedömning

Digital delaktighet utgör en del i den medborgerliga bildningen. När allt mer samhällsinformation och samhällstjänster erbjuds digitalt kommer kunskap och tillgång till digitala medier att bestämma var och ens möjligheter att påverka sin livssituation och engagera sig i samhället. Internet har blivit ett alltmer betydelsefullt verktyg i det politiska samtalet.

För studieförbund och folkhögskolor är det en angelägen uppgift att ta sig an det digitala utanförskap som finns i stora grupper av befolkningen, inte minst bland de äldre och de korttidsutbildade.

Folkbildningsrådets bedömning är att digitaliseringen av samhället är så omfattande och av så djupgående betydelse att studieförbundens och folkhögskolornas folkbildningsarbete för digital delaktighet bör genomsyra hela verksamheten. Digitaliseringen bör därför hanteras som en strategisk folkbildningsfråga på alla nivåer inom folkbildningen.

En annan aspekt av digitaliseringen är att den digitala tekniken erbjuder nya pedagogiska och metodiska möjligheter för folkbildningsarbetet.

Mot bakgrund av de betydande resurser som de senaste decennierna satsats på utveckling av flexibelt lärande, borde den digitala utvecklingen inom folkbildningen generellt ha nått längre än den gjort i dag. Ansvaret för att driva utvecklingen framåt vilar i första hand på studieförbundens och folkhögskolornas ledningar.

³⁷ Regeringen har avsatt sammanlagt 155 miljoner kronor för verksamheten 2015 och 2016. Den regleras i *Förordning om statsbidrag till särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare (2015:521)*.

³⁸ Uppgifterna avser deltagare, inte unika personer. En och samma person kan delta i flera arrangemang och räknas då som deltagare vid flera tillfällen.

³⁹ Folkbildningsrådets uppföljning av studieförbundens särskilda insatser för asylsökande lämnas till regeringen den 1 juni 2016.

Digital delaktighet viktig i medborgerlig bildning

Digitaliseringen av samhället accelererar och har nu blivit det primära sättet som människor interagerar med viktiga instanser i samhället, såsom myndigheter och banker. Samtidigt flyttar traditionella medier allt större fokus till sin digitala publicering och sociala medier får en allt större opinionsbildande makt i samhället. Detta innebär att förmågan att kunna delta i den digitaliserade sfären, informationssamhället, är en avgörande faktor för en medborgares förmåga att kunna påverka både samhälle och politik, och inte minst sitt eget liv.⁴⁰

Att demokratisera digitaliseringen presenteras i det folkbildningspolitiska dokumentet *Folkbildningens Vägval & Vilja* som en uppgift i paritet med den när befolkningen skulle lära sig att läsa och skriva.

Flexibelt lärande och distansutbildning inom folkbildningen

Volymen av flexibelt lärande är fortfarande liten inom svensk folkbildning. Generellt används inte flexibelt lärande på ett systematiskt sätt i studieförbundens cirklar och folkhögskolornas kurser, även om det finns goda exempel där verksamheten både är omfattande och bygger på ett långsiktigt förändrings- och utvecklingsarbete. Detta framgår av Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningens arbete med flexibelt lärande och digital delaktighet*.

Samtliga studieförbund erbjuder distanscirklar, men i begränsad omfattning. Andelen cirkeltimmar på distans varierar mellan 0,03 och 5,5 procent i olika studieförbund. Under 2015 studerade ungefär 0,7 procent av alla cirkeldeltagare på distans. Distansverksamheten har ökat något i omfång jämfört med 2013.⁴¹

⁴⁰ Resultaten från den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter (PIAAC), som SCB presenterade i oktober 2013, visar att Sverige ligger högst av de deltagande länderna när det gäller andelen personer i befolkningen 16–65 år med goda kunskaper i att lösa problem via IT/dator. Samtidigt visar studien att ungefär 25 procent av den vuxna svenska befolkningen har låga datorkunskaper och att utrikes födda personer och personer med kort formell utbildning uppvisar sämre förmågor än andra. I rapporten *Svenskarna och internet* visas att under 2015 var det 840 000 svenskar över 12 år som aldrig använder internet och e-tjänster, och att 35 procent i befolkningen bara känner sig lite eller inte alls delaktiga i det nya informations-samhället. Andelen som inte använder sig av internet är störst bland landets pensionärer – framför allt de äldsta som lämnade arbetslivet innan digitaliseringen tog fart – och personer med högst grundskola/folkskola som utbildningsbakgrund. De tidigare skillnaderna mellan kvinnor och män är nästan utjämnade.

Att digitaliseringen är en strategisk faktor inom hela utbildningsområdet framgår av det meddelande som EU-kommissionen lade fram i oktober 2013, med rubriken *Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources*. Kommissionen efterlyser en strategisk satsning i hela EU för ökad användning av digitala resurser inom utbildning på alla nivåer. Under 2015 startade EU-kommissionen en webbplats för vuxenutbildning i Europa – *Epale*. Det är ett flerspråkigt forum för erfarenhetsutbyte och för att sprida och främja metodutveckling i vuxenutbildningen. Epale innehåller också ett resursbibliotek och möjligheter att söka partner för samarbete. Företrädare för folkbildningen har deltagit i lanseringen i Bryssel och i Sverige. I Sverige har Digitaliseringskommissionen vid Näringsdepartementet i uppdrag är att verka för att det IT-politiska målet i den digitala agendan, *IT i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*, uppnås. Uppdraget sträcker sig till december 2016. Digitaliseringskommissionen ska också följa arbetet i länen med att ta fram regionala digitala agendor.

⁴¹ Någon rikstäckande statistik som visar omfattningen av verksamhet för digital delaktighet, eller användningen av digitala hjälpmedel och flexibla lärförmer inom folkbildningen, finns i nuläget inte. Däremot finns uppgifter om distansverksamhet, det vill säga om en specifik form av flexibelt lärande.

I Folkbildningsrådets utvärdering *Cirkeldeltagare efter 65 – Livskvalitet och aktivt medborgarskap* undersöktes användningen av internet och digital teknik i studiecirkarna. Mer än 90 procent av de äldre cirkeldeltagarna uppger att de inte har kommit i kontakt med sociala medier, lärplattformar, egen hemsida eller blogg, videokonferens, Skype, chatt eller liknande i sin studiecirkel. E-post och olika sökmotorer som t.ex. Google har använts av ungefär 25 procent, men för det mesta i begränsad omfattning.

Distansverksamheten är mer omfattande inom folkhögskolan än i studieförbundsvärlden. Av landets 151 folkhögskolor erbjöd 121 långa kurser på distans under 2015. Det är en ökning med 22 folkhögskolor sedan 2012. De allra flesta av de distansstuderande återfinns inom särskild kurs. Omfattningen av distansverksamheten har varit i princip oförändrad sedan 2013.

TABELL 11

Antal och andel (procent) deltagare på distanskurser inom folkhögskolans långa kurser höstterminen 2015.

	ANTAL DELTAGARE I DISTANSKURSER	ANDEL DELTAGARE I DISTANSKURSER
Allmän kurs	602	5
Särskild kurs	4 482	27
Totalt	5 084	18

I Folkbildningsrådets rapport *Att vara folkhögskollärare – förutsättningar, kompetensbehov och tidsanvändning* ingick frågor om distansutbildning. Av de 19 olika lärarkompetenser som lärarna fick bedöma ansåg de sammantaget att "kunskap för att undervisa på distans" både var den minst viktiga och det område där de själva hade minst kunskap. Äldre manliga lärare och lärare i glesbygd var mer positiva än andra. De flesta menade också att möjligheterna till kompetensutveckling inom det här området är små, och de gav tillgången till IT-utrustning och IT-support låga betyg i den egna organisationen. Relativt många antog att det i framtiden kommer att bli viktigare att kunna undervisa på distans.

I undersökningen ingick även intervjuer med rektorer. Dessa framhöll inte distansundervisning som ett viktigt kompetensområde – varken i dag eller inför framtiden.

Stöd för folkbildningens digitalisering

Studieförbundens och folkhögskolornas val att genomföra distansverksamhet eller inte har varit ekonomiskt neutralt i relation till statsbidraget sedan 1990-talet. Det har heller inte funnits krav i statsbidragsvillkoren på att flexibelt lärande/distansstudier ska erbjudas. För folkhögskolorna finns dock från och med 2013 ett statsbidragsvillkor som säger att varje folkhögskola ska erbjuda olika lärformer. I de nya statsbidragssystem som träder i kraft 2017 för studieförbunden och som beräknas träda i kraft samma år för folkhögsko-

lorna, ställs krav på strategiskt arbete för digital delaktighet, respektive på arbete med digital kompetens för deltagare och pedagogisk personal.

Folkbildningsrådet har fördelat cirka 270 miljoner kronor i riktat stöd för utveckling av flexibelt lärande inom studieförbund och folkhögskolor mellan 1995 och 2014. Under 2014 genomfördes istället för utvecklingsprojekt ett rådslag för digital utveckling i folkbildningen, i syfte att identifiera och undanröja hinder för folkbildningens arbete med digital delaktighet och flexibelt lärande, stimulera strategisk planering för digital utveckling i folkbildningsorganisationerna, samt för att ge underlag för kommande beslut i Folkbildningsrådet ifråga om statsbidragsvillkor samt stödformer för digital utveckling.

Under 2015 har studieförbund och folkhögskolor följt upp erfarenheterna från rådslaget. Kompetensutveckling och strategisk planering har varit i fokus. Inom ramen för Folkhögskolornas Serviceorganisation (FSO), som samordnar folkhögskolornas digitala utvecklingsarbete, har exempelvis satsningen på rektorsutbildning fortsatt. I denna är utarbetandet av handlingsplaner för digital pedagogisk utveckling vid den egna folkhögskolan ett centralt inslag. De tio studieförbunden har genomfört en gemensam konferens för studieförbundens ledningar – *Den digitala människan och studieförbunden*.

Folkbildning och lokal och regional kompetensförsörjning

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningen bör i större utsträckning än idag bidra till att möta behov och utmaningar i kommuner och landsting. Detta förutsätter att studieförbund och folkhögskolor är involverade i de processer för bland annat lokal och regional kompetensförsörjning som äger rum i landet, i regionernas arbete med regionala kompetensplattformar. Andra områden där folkbildningen spelar en betydelsefull roll lokalt och regionalt är inom kulturen, i asylmottagandet och etableringen av nyanlända och i digitaliseringen av samhället.

Folkbildningsrådets uppföljningar av folkbildningens regionala arbete och betydelse visar att studieförbund och folkhögskolor på ett mer samlat sätt än i dag behöver organisera sig och sin verksamhet så att de kan möta behov från landsting och regioner.

Samtidigt behöver kommuner och landsting/regioner bättre ta tillvara den resurs och infrastruktur som studieförbund och folkhögskolor kan vara för kompetensförsörjningen, och inom andra områden, lokalt och regionalt.

Nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020

I regeringens rapport *En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020* beskrivs folkbildningen som en viktig resurs för att minska utbildningsklyftorna i samhället, synliggöra mångfaldens potential och öka den sociala sammanhållningen. Viktigt i det sammanhanget är att folkbildningen når många deltagare med sin verksamhet, även de grupper som andra utbildningsformer kan ha svårt att nå. Folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen får allt större betydelse för att ge utrikes födda

en möjlighet till utbildning som leder till arbete och tillräckliga kunskaper i svenska språket för att kunna delta i samhällslivet.

Regeringen menar att de regionalt utvecklingsansvariga i högre grad än i dag bör ta tillvara folkbildningen som en resurs i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Folkbildningen och regionala kompetensplattformar

I Folkbildningsrådets kartläggning *Folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar* undersöks hur folkbildningens betydelse för utbildning och kompetensförsörjning märks i det arbete med regionala kompetensplattformar som pågår i landets regioner sedan 2010.⁴²

Och svaret blir att här har folkbildningen ingen given roll. I tre av de fem regioner som ingår i kartläggningen är studieförbund och folkhögskolor i princip osynliga i plattformsarbetet – framför allt saknas studieförbunden. En slutsats i rapporten är att här har inte folkbildningen den regionala organisering som skulle underlätta för samarbete med regionerna. Istället blir det upp till enskilda studieförbund och folkhögskolor att ta initiativ och då blir det svårt. Tid och kunskap om plattformsarbetet finns inte, och inte heller naturliga vägar att samtala med regionen. Dessutom känner sig inte folkbildarna säkra på att denna typ av verksamhet överensstämmer med folkbildningens uppdrag, att den överhuvudtaget går att förena med de statsbidragsvillkor som gäller.

I den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft lyfter regeringen fram samverkan med folkbildningen som ett viktigt område som kan utvecklas ytterligare inom ramen för de regionala kompetensplattformarna.

Folkbildningen och Europeiska socialfonden

Europeiska socialfonden (ESF) erbjuder cirka 10 miljarder Euro per år för sysselsättningsrelaterade projekt. Under programperioden 2007–2013 tilldelades Sverige 6,2 miljarder kronor. För denna period definierades två programområden: Programområde 1: Kompetensförsörjning, med inriktning mot kompetensutvecklande insatser, och Programområde 2: Ökat arbetskraftsutbud, med särskilt fokus på deltagare som står långt från arbetsmarknaden.

Av Socialfondens medel fördelas 75 procent via Sveriges åtta regionala strukturfonds-partnerskap och 25 procent via ESF-rådet nationellt. Syftet med de regionala partnerskapen är att öka Socialfondens lokala förankring. Partnerskapen består av förtroendevalda representanter för kommuner och landsting, samt företrädare för arbetsmarknadens organisationer, länsstyrelser, Arbetsförmedlingen, etcetera. De utgår i sitt arbete – sina utlysningar – från regionala handlingsplaner som bygger på en analys av lokala förhållanden och behov, inom ramen för de övergripande syftena med Socialfondsprogrammet.

⁴² Regeringen gav inför 2010 regionala självstyrelseorgan och samverkansorgan eller (där dessa organ inte finns) länsstyrelser, i uppdrag att etablera kompetensplattformar för samverkan inom kompetensförsörjning och utbildningsplanering på kort och lång sikt.

Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningen och Europeiska socialfonden* visar att under perioden 2007–2013 stod studieförbund och folkhögskolor bakom totalt 512 projektsökningar till ESF: 226 ansökningar från folkhögskolorna och 286 från studieförbunden. Det motsvarar 7,5 procent av alla ansökningar till ESF-fonden i Sverige. 172 av projekten beviljades medel.

De flesta av folkbildningens projekt var inriktade mot programområde 2. Många handlade om att, med en kombination av utbildning, arbetsträning och motivationsstärkande åtgärder, möta personer som står långt från arbetsmarknaden.

Folkhögskolornas och studieförbundens intresseorganisationer har tillsammans med Folkbildningsrådet tagit fram en strategi för den pågående programperioden fram till 2020. Utgångspunkten är att folkbildningen vill öka sin medverkan i Socialfonden. I strategin åtar sig medlemmarna att verka för att stärka studieförbundens och folkhögskolornas förutsättningar att göra aktiva insatser inom socialfondsprogrammet. Folkbildningsrådet ska utveckla relationerna till ESF-rådet och bland annat samla information om folkbildningens medverkan i Socialfonden.⁴³

Kultursyftet

Folkbildningen ska bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Främja demokrati och engagemang med hjälp av kultur

Folkbildningsrådets bedömning

Kultur är, på samma sätt som bildning och utbildning, en resurs för demokrati och samhällsengagemang. I samhället fungerar kulturen som en utmanande och obunden kraft. Genom kulturen ges människor utrymme att förstå och uttolka samhället, att dela sina upplevelser och bidra till åsiktsbildning och debatt, och därigenom bidra till samhällets utveckling.

Människors tillgång till kultur – deras möjligheter att delta i kulturlivet – är därför av stor vikt för ett demokratiskt samhälle. Det innebär att folkbildningen spelar en viktig roll för kulturliv och demokratiutveckling. Folkbildningen är Sveriges största kulturarena, både när det gäller att erbjuda kulturupplevelser och möjligheter till eget skapande. Folkbildningspolitik är något annat än kulturpolitik, men Folkbildningsrådets utvärderingar visar att folkbildningen även bidrar starkt till att förverkliga statens kulturpolitik.⁴⁴

⁴³ I december 2015 anordnade Folkbildningsrådet, tillsammans med sina medlemsorganisationer, konferensen *Folkbildning för regional utveckling*. Syftet var att skapa en mötesplats mellan regionala tjänstemän och beslutsfattare i landets regioner/landsting och företrädare för folkbildningen. Mer folkbildning i Socialfonden var ett av de temaseminarier som genomfördes.

⁴⁴ Regeringens proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*.

För folkbildningen är det en demokratisk utmaning att inte reproducera ojämlika och könsstereotypa mönster för deltagande i kultur. Könsfördelningen inom musikområdet kommer därför att uppmärksammas inom ramen för Folkbildningsrådets deltagande 2016–2018 i regeringens satsning på Jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM).

Att söka sig till likasinnade är ibland det första steg som krävs för att individen ska samla mod och styrka att gå vidare i sin bildningsresa. I ett samhälle som utmärks av att kvinnor har sämre villkor än män kan aktiviteter riktade särskilt till kvinnor, exempelvis inom musikområdet, därför vara motiverade.

Bidragssystemen har tydlig inverkan på studieförbundens verksamhet. Den improvisatoriska musiken (pop- och rockcirklar) är både det enskilt största cirkelämnet, det ämne som vuxit mest under senare år, och det ämne som genererar i särklass flest studietimmar per deltagare.⁴⁵ Under den senaste tioårsperioden, samtidigt som antalet kulturprogram har ökat kraftigt, har den ekonomiska ersättningen till kulturprogrammen stärkts. Samtidigt finns kulturformer som inte inryms i folkbildningen i och med de bidragsvillkor som gäller.

Folkbildningsrådet behöver kontinuerligt analysera statsbidragets styrande inverkan på folkbildningens kulturverksamhet, och vid behov se över bidragsvillkor och fördelningsprinciper.

Sveriges största kulturarena

Inom de allra flesta studieförbunden var kulturen – studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet inom det estetiska området samt kulturprogrammen – den enskilt största verksamheten under 2015. Sett till omfånget innebär detta att kultur skulle kunna beskrivas som studieförbundens gemensamma verksamhetsinriktning.

Under 2015 stod det estetiska ämnesområdet Konst, musik, media för 59 procent av studieförbundens cirkelverksamhet, räknat i studietimmar. Nästan 340 000 cirkeldeltagare gavs möjligheter att genom eget skapande och tillsammans med andra utveckla sina intressen och förmågor. Antalet studietimmar inom området har ökat med 14 procent på fem år, medan antalet deltagare minskat med 9 procent under samma period. Denna utveckling har delvis med ekonomi att göra: Tildelningen av statsbidrag till studieförbunden baseras på huvudsakligen på studietimmar och i mindre utsträckning på antalet deltagare.⁴⁶

Kulturprogrammen är en verksamhetsform som genom sin flexibilitet och öppenhet ger goda förutsättningar för enskilda människor och olika grupper att mötas. Under 2015

⁴⁵ 6 procent av studieförbundens unika cirkeldeltagare – dvs. de personer som går en pop- eller rockcirkel – deltar i en verksamhet som motsvarar 24 procent av samtliga cirkeltimmar. Näst mest cirkeltimmar per person genererar ämnet *Musik (för scenframställning)* (2 procent av alla deltagare, 4 procent av alla cirkeltimmar) och på tredje plats kommer *Sång och musik i grupp* (3 procent av alla deltagare, 5 procent av alla cirkeltimmar).

⁴⁶ I det system för statsbidrag till studieförbunden som träder i kraft 2017 baseras verksamhetsbidraget i lika stor utsträckning på antalet studietimmar och antalet unika deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet.

erbjöd studieförbunden cirka 371 000 kulturprogram. Det betyder att mer än hälften av alla arrangemang var kulturprogram.^{47 48} Nästan 20 miljoner deltagare rapporterades.⁴⁹

TABELL 12

Studieförbundens kulturprogram 2013–2015 samt 2000. Arrangemang och deltagare.

	2015	2014	2013	2000
Antal kulturprogram	371 477	368 435	359 000	210 676
Andel (procent) kulturprogram av samtliga arrangemang	53%	52%	52%	36%
Antal deltagare	19 900 975	19 929 626	19 059 800	16 785 400
Antal deltagare per kulturprogram (medeltal)	54	54	53	80

Antalet kulturprogram har ökat kraftigt under senare år. Från ett medeltal på cirka 154 000 program under 1990-talet, rapporterades i genomsnitt drygt 230 000 program per år under 2000-talets inledande 7–8 år. Från och med 2009 har studieförbunden genomfört mer än 300 000 program varje år. Samtidigt har det genomsnittliga antalet deltagare per program sjunkit från 80 i början på 2000-talet till 54 under 2015, vilket innebär att det antalet deltagare inte ökat i samma takt som antalet arrangemang.^{50 51}

Även folkhögskolans kulturutbud är omfattande. Under 2015 arrangerades:

- cirka 2 200 kulturprogram för allmänheten, med drygt 201 100 deltagare
- 821 korta kurser inom det estetiska området, med ungefär 14 000 deltagare
- estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå, med drygt 550 deltagare
- långa, särskilda kurser i Musik, Bild, form och målarkonst, Scenisk konst, Slöjd och konsthantverk och Övriga estetiska ämnen, med drygt 5 900 deltagare under höstterminen 2015

⁴⁷ Studiecirkelarna stod för nästan 39 procent av samtliga arrangemang och annan folkbildningsverksamhet för nästan 9 procent.

⁴⁸ Folkbildningsförordningen anger att studiecirkelverksamhet med gemensamma, planmässigt bedrivna studier är basen för statsbidraget till studieförbunden. I den modell för statsbidrag till studieförbunden som gäller från och med 2012 sägs: "Ett grundvillkor för att ett studieförbund ska erhålla statsbidrag är att minst hälften av ett studieförbunds verksamhet i studietimmar ska genomföras inom verksamhetsformen studiecirkel". Räknet i antal studietimmar utgjorde cirkelverksamheten 72 procent 2014 – med en variation från 57 procent inom det studieförbund med lägst andel studiecirkeltimmar, till 82 procent i det studieförbund med högst andel.

⁴⁹ Kulturprogrammets deltagare registreras inte. Alla uppgifter om deltagarantal är därför studieförbundens skattningar.

⁵⁰ Från och med 2007 skapades större utrymme för studieförbunden att möta allmänhetens efterfrågan på kulturprogram. Då öronmärktes 10 procent av statsbidraget till kulturprogram. För att undvika en urholkning av statsbidraget per program begränsades beräkningsunderlagets ökning per studieförbund till 10 procent per år från och med 2010. År 2012 infördes en ny fördelningsmodell som innebär att ett kulturprogram värde motsvarar 9 studietimmar (värdet i den tidigare modellen beräknades till 7,3 studietimmar). Bidraget baseras på antal arrangemang. 2017 införs ett nytt bidragssystem för studieförbunden. I och med detta avsätts 15 procent av statsbidraget till kulturprogram.

⁵¹ De statsbidragsvillkor som gäller för kulturprogrammen som verksamhetsform ger stort tolkningsutrymme, vilket ställer höga krav på studieförbundens arbete med etik och gränsdragning samt kontroll. Folkbildningsrådets uppföljning visar att kulturprogrammen är ett område som år efter år ställs i centrum i studieförbundens systematiska kvalitetsarbete och i deras internkontroll. I det sammanhanget uppmärksammas särskilt frågan om anordnarskap – studieförbundens ansvar för och delaktighet i arbetet med kulturprogrammen.

— korta kurser för cirkelledare inom kulturområdet

Kultur och kulturutövande är dessutom integrerade delar av folkhögskolans pedagogik, framför allt de långa kurserna har ofta inslag av estetiska ämnen. Det betyder att de allra flesta av folkhögskolornas deltagare kommer att delta i kulturella aktiviteter som en del av sin utbildning, oavsett vilken inriktning de har på sina studier.

Kulturens bildningsverksamhet – med inriktning mot kultur och kulturutövare

Kulturens bildningsverksamhet (Kulturens) godkändes 2010 som statsbidragsberättigat studieförbund och är därmed det nyaste av landets tio studieförbund. I rapporten *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen* visar utvärderarna hur Kulturens verkar i spänningsfältet mellan folkbildning och kulturliv, och mellan staten och det civila samhället.

Stora delar av studieförbundens verksamheter utgörs i dag av olika kulturarrangemang och inom Kulturens är de här verksamheterna helt dominerande. Här stod det estetiska ämnesområdet Konst, musik och media för 87 procent av cirkeltimmarna 2012–2014, och 84 procent 2015.

Musiken i särställning

Studieförbundens verksamheter inom det estetiska området växer i omfång, och när det gäller cirkelverksamheten är det musikcirkelarna som ökat mest under den senaste tioårsperioden. Andelen studietimmar i musik har sedan 2005 ökat från 30 till 39 procent av den totala volymen. Här finns också flest deltagare. Mest har pop- och rockcirkelarna (improvisatorisk musik) ökat.

TABELL 13

Studieförbundens musikcirkel 2013–2015 – studietimmar och deltagare.

Antal och andel (procent).

	2015	2014	2013
Studietimmar totalt	12 894 180	12 717 397	11 989 970
Antal studietimmar, musikcirkel	5 026 814	4 968 217	4 742 411
varav antal studietimmar improvisatorisk musik	3 066 619	2 994 714	2 764 528
Andel studietimmar, musikcirkel	39%	39%	40%
Andel studietimmar, improvisatorisk musik	24%	24%	23%
Studiecirkeldeltagare totalt	1 682 017	1 706 974	1 697 249
Antal deltagare, musikcirkel	409 831	419 873	417 166
varav antal deltagare, improvisatorisk musik	192 520	194 623	187 283
Andel deltagare, musikcirkel	24%	25%	25%
Andel deltagare, improvisatorisk musik	11%	11%	11%

Studieförbundens deltagare i musikcirklar har totalt blivit färre, medan deltagarna i pop- och rockcirklar har blivit betydligt fler. 83 procent av dessa är män.⁵²

Bland studieförbundens kulturprogram är föreläsningar och sång-/musikprogram i särklass vanligast. Under 2015 anordnade studieförbunden nästan 150 000 föreläsningar, och drygt 129 000 sång- och musikprogram. Flest deltagare lockade sång- och musikprogrammen, drygt 9 000 000.

Inom folkhögskolan är musiken den näst största kursinriktningen totalt bland de långa kurserna, och den största inriktningen bland de estetiska ämnena – med fler deltagarveckor och deltagare än något annat estetiskt ämne i allmän kurs, särskild kurs och i de korta kurserna.⁵³ I de långa kurserna med musikinriktning är männen i majoritet medan kvinnorna är flest i de korta kurserna.

TABELL 14

Folkhögskolans kurser med musikinriktning. Deltagarveckor 2015 (helår) och deltagare höstterminen 2015. Antal och andel (procent).

	DELTAGARVECKOR		ANTAL	DELTAGARE I KURSER MED MUSIKINRIKTNING		
	TOTALT	KURSER MED MUSIK- INRIKTNING		ANDEL KVINNOR (PROCENT)	ANDEL MÄN (PROCENT)	ANDEL AV SAMTLIGA DELTA- GARE (PROCENT)
Allmän kurs	429 958	1 323	42	48	52	0,3
Särskild kurs	542 478	75 080	2 275	46	54	12,2
Korta kurser	60 550	5 713	6 455	55	45	7,5
Totalt	1 032 986	82 116	8 772			

Främja amatörkultur och aktivt deltagande

Folkbildningsrådets bedömning

Den kulturverksamhet som studieförbund och folkhögskolor arrangerar ska bidra till att ge hela befolkningen tillgång till kultur. Den ska ha en inriktning mot amatörkultur och ska ge nya grupper i samhället möjligheter att ta del av kulturinstitutionernas utbud.

Det betyder att kulturprogram, studiecirklar och kurser med kulturinriktning ska riktas mot grupper i befolkningen som inte i första hand nås av det kulturutbud som finns vid olika kulturinstitutioner. Folkbildningen ska erbjuda scenutrymme, utställ-

⁵² I Folkbildningsrådets utvärdering *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna* var en majoritet av de som framträdde i studieförbundens kulturprogram män, till skillnad mot deltagargruppen där kvinnorna var i majoritet. Utvärderarna tolkar denna könsfördelning som exempel på ett fenomen som är vanligt vid kulturevenemang – att kvinnorna är överrepresenterade i publiken och männen på scenen.

⁵³ Den i särklass största kursinriktningen i de långa kurserna hösten 2015 var Allmän, bred ämnesinriktning, med totalt nästan 200 000 deltagarveckor och 12 280 deltagare.

ningslokaler och talutrymme även till andra än professionella kulturutövare och vana kulturkonsumenter.

Folkbildningens kulturformer ska stimulera till aktivt deltagande. De ska inbjuda till kreativitet och eget skapande. Den egna aktiviteten ger kunskap och nya perspektiv, skapar engagemang och påverkansmöjligheter, och stärker människors självkänsla. Ett framträdande handlar om att lära sig att uppträda inför andra och om att uppfatta sig som en person som är värd uppmärksamhet. Att kunna framträda inför publik är en demokratisk färdighet – ofta en förutsättning för att kunna ta förtroendeuppdrag eller verka i offentligheten.

På så sätt blir folkbildningens kultur en del av den medborgarbildning som studieförbund och folkhögskolor erbjuder sina deltagare.

Deltagandets betydelse

Myndigheten för kulturanalys publicerade i januari 2016 rapporten *Kulturvanor*. I rapporten visas ett starkt samband mellan utbildningsnivå och kulturvanor. Med högre utbildning följer i allmänhet fler kulturaktiviteter. Det finns också ett samband mellan ålder och kultur – ju äldre svarspersonerna är desto mindre ägnar de sig åt kultur.⁵⁴

Många av de deltagare som kommer till tals i Folkbildningsrådets utvärdering *Kulturprogrammets betydelse för deltagarna* hör till befolkningsgrupper som i allmänhet ägnar sig jämförelsevis lite åt kultur. De har kort utbildning och medelåldern är hög. Det mönstret stämmer dock inte i Folkbildningsrådets utvärdering. Kulturprogrammets deltagare är oftare än övriga befolkningen aktiva i kulturlivet, föreningslivet och den politiska diskussionen, och de litar mer på sin omgivning. De är aktiva föreningsmedlemmar och aktiva cirkeldeltagare. Då kulturprogrammen för det mesta anordnas i samverkan med föreningar eller i anslutning till cirkelverksamhet ges deltagarna möjligheter att arrangera och delta aktivt i kulturhändelser på ett sätt som inte är vanligt då kulturinstitutioner arrangerar framträdanden av professionella kulturarbetare.⁵⁵

Deltagarna framhåller att kulturprogrammen ger mer än kulturupplevelser, att deltagandet betydelse betyder mer än så. Kulturprogram ger kunskap och nya perspektiv, skapar engagemang och påverkansmöjligheter, stärker självkänslan och inbjuder till kreativitet och eget skapande.

Kulturprogrammen är samtidigt en lättillgänglig väg till både folkbildningen och kulturfären. Ofta är det gratis att delta, eller i alla fall billigare än många andra kulturevenemang. För det mesta behövs ingen anmälan och programmen äger rum i miljöer där deltagarna rör sig i sin vardag och känner sig hemma.

⁵⁴ Rapporten bygger på data från SOM-institutet vid Göteborgs universitet samlade in 2014.

⁵⁵ Teatergrupper som träffas i en studiecirkel kan t.ex. sedan framträda i ett kulturprogram, musikgrupper som repeterar i cirkelform kan uppträda i ett senare kulturprogram, och studiecirkel kan behöva kompletteras med föreläsningar. Verksamheterna kompletterar varandra.

Vikten av att själv skapa och framträda

Av de som medverkade i studieförbundens kulturprogram 2012, det vill säga, de som framträdde, var nästan 60 procent semiprofessionella eller amatörer, och deras kulturutövande skedde i huvudsak ideellt.⁵⁶

En slutsats som utvärderarna drar i den tredje utvärderingen av studieförbundens kulturprogram, *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna*, är att i stora delar av studieförbundens kulturverksamhet tycks de kvaliteter som söks handla mer om de medverkandes personliga bildningsprocess än om själva slutprodukten – uppträdandet. För de medverkande handlar kulturprogrammen inte bara om att stå på scen, utan lika mycket om processen fram till framträdandet. Det är en process som innehåller både konstnärligt och praktiskt arbete tillsammans med andra för att bygga upp färdigheter som är användbara i föreningsliv och kulturliv. Det här är enligt utvärderarna viktiga erfarenheter för medborgare i en demokrati, betydelsefulla för individens vilja och förmåga att kunna ta förtroendeuppdrag och på andra sätt verka i offentligheten.

De medverkande som ingick i utvärderingen var mer föreningsaktiva och mer aktiva kulturutövare än både kulturprogrammets deltagare och befolkningen i stort, och mer politiskt aktiva än ett genomsnitt av befolkningen.

Folkbildning även för professionella kulturarbetare

Folkbildningen är viktig även för landets professionella kulturarbetare. I rapporten *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna* beskrivs studieförbunden som en av flera uppdragsgivare på kulturarbetarnas arbetsmarknad. Drygt 40 procent av kulturprogrammets medverkande rapporteras som yrkesutövande konstnärer.⁵⁷ Utvärderarna poängterar att 527 000 uppdrag per år sannolikt gör studieförbunden till den största uppdragsgivaren för landets konstnärer.

För de yrkesverksamma konstnärerna spelar kulturprogrammen roll, men inte i första hand som inkomstkälla. De ersättningar som ges är i allmänhet för små. Istället innebär de att andra resurser och möjligheter ställs till förfogande, som till exempel kan handla om tillgång till scen, lokaler eller utrustning. Konstnärliga uppdrag annonseras sällan. De fördelas oftare via nätverk och personliga kontakter. De nätverk som konstnärer får tillgång till via studieförbunden ser annorlunda ut än de som etableras kring kulturinstitutionerna. De innehåller andra aktörer i och med studieförbundens anknytning till det civila samhällets organisationer. Troligen är de också mer lättillgängliga, menar utvärderarna. Folkbildningen styrs av andra syften än kulturinstitutionerna och den konstnärliga verksamheten bedöms efter andra kriterier.

⁵⁶ 2015 rapporterade studieförbunden cirka 482 000 yrkesverksamma kulturarbetare och amatörer eller semiprofessionella i totalt drygt 370 000 kulturprogram. I studieförbundens klassificering varierar gränserna för vem som inkluderas i konstnärsbegreppet. Om t.ex. en grupp av personer medverkar ska studieförbunden använda en kod för yrkesverksamma konstnärer, oavsett om samtliga i gruppen är yrkesverksamma eller inte. Detta bör beaktas i tolkningen av siffrorna.

⁵⁷ 2015 uppgår andelen professionella medverkande till 27 procent.

Främja kultur i hela landet

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningen utgör landets största kulturarena och är en stor uppdragsgivare för landets kulturarbetare. I och med den geografiska spridningen bidrar folkbildningen till att säkra tillgången till kultur och kulturkompetens i hela landet. Även om tonvikten i verksamheten är på amatörkultur, är studieförbunden samtidigt en av de största arbetsgivarna för svenska konstnärer.

Utan studieförbundens kulturutbud skulle det inte finnas mycket kultur på många mindre orter i landet. Samtidigt finns det i många kommuner inte längre ekonomiska förutsättningar för studieförbundens verksamhet. Kommunernas generella bidrag till studieförbunden har mer än halverats sedan 1992. Det betyder att delar av den kultur som studieförbunden erbjuder kommunernas invånare vilar på osäker ekonomisk grund.

Folkbildningens insatser inom kulturområdet behöver synliggöras och anpassas efter lokala och regionala behov. Detta förutsätter att studieförbund och folkhögskolor är involverade i de processer för lokal och regional kulturförsörjning som äger rum i landet, exempelvis i regionernas arbete med regionala kulturplaner. De uppföljningar som gjorts av kulturplanarbetet visar att studieförbunden behöver arbeta mer aktivt för att synliggöra folkbildningen och den betydelse som kulturprogram och övrig kulturverksamhet har. Vikten av regional organisering betonas. Folkbildningen behöver möta behoven från landsting och regioner på ett mer samlat sätt än i dag.

Uppföljningarna visar även att lokala och regionala kulturpolitiker behöver möta folkbildningen mer aktivt, och uppmärksamma den betydelse som studieförbund och folkhögskolor har.

Folkbildningens kultur i hela landet

Folkhögskolorna erbjuder kurser och kulturprogram på över 200 platser i landet – nästan överallt med kulturinslag som delar av verksamheten. Skolorna fungerar ofta som kulturcentra i lokalsamhället, samtidigt som man utbildar framtidens kulturpersoner och konstnärer. Många av folkhögskolans lärare är professionella och semiprofessionella kulturarbetare.

Kurser med estetisk inriktning erbjuds brett i landet. Ungefär en tredjedel av deltagarna i de korta kurserna och kulturprogrammen återfinns i landet storstäder, städer och förorter, jämfört med nästan hälften av deltagarna i särskild kurs med estetisk inriktning.

TABELL 15

Antal deltagare höstterminen 2015 i långa kurser med estetisk inriktning, samt 2015 i korta kurser med estetisk inriktning och kulturprogram. Per kommungrupp.

	ALLMÄN KURS, ESTETISK INRIKTNING	SÄRSKILD KURS, ESTETISK INRIKTNING	KORTA KURSER, ESTETISK INRIKTNING	KULTUR- PROGRAM
Storstäder		450	262	5 324
Större städer	30	1 496	2 897	40 874
Förortskommuner		827	1 406	22 040
Pendlingskommuner	42	716	1 688	32 606
Glesbygdskommuner		172	1 042	2 070
Övriga	44	2 283	6 741	98 224

För många som bor i glesbygd är studieförbundens kultur en del av vardagen. Drygt 5 procent av invånarna i landets glesbygdskommuner deltog i en estetiskt inriktad studiecirkel under 2015, och nästan 3 procent i annan folkbildningsverksamhet. Dessutom deltog var och en i genomsnitt i 2–3 kulturprogram.

TABELL 16

Deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet med estetisk inriktning, samt deltagare i kulturprogram. Andel (procent) av befolkningen i olika kommuntyper 2015.

KOMMUNTYP	BEFOLKNING	STUDIECIRKEL	ANNAN FOLKBILDNINGS- VERKSAMHET	KULTURPROGRAM (EJ UNIKA DELTAGARE)
		PROCENT AV BEFOLKNING	PROCENT AV BEFOLKNING	PROCENT AV BEFOLKNING
Storstäder	1 792 686	3,9	2,2	101
Större städer	2 937 415	3,9	2,7	149
Förortskommuner	1 945 785	1,8	1,2	63
Pendlingskommuner	715 465	3,0	2,1	152
Glesbygdskommuner	160 215	5,5	2,9	240
Övriga	2 286 852	3,8	2,4	185
	9 838 416	3,4	2,2	133

Flest arrangemang erbjuder studieförbunden i städerna och förorterna, och det är också här som verksamheten har ökat mest under den senaste tioårsperioden, även om trenden inte är entydig. I förhållande till befolkningens storlek har dock framför allt förortsborna en mer begränsad tillgång till folkbildningens kultur.

Kulturens lokala betydelse

Av rapporten *Kulturvanor* framgår att boendeort och kulturvanor hör samman. Mest kulturaktiva är invånare iorstäder och större orter. Rapporten bekräftar samtidigt att kulturaktiviteter som är lätt tillgängliga och kräver lite resurser är jämnare fördelade

både när det gäller boendeort och inkomst. Vissa sådana aktiviteter, som innebär eget kulturutövande, är vanligare i glesbygd och på mindre orter, och bland grupper i befolkningen med låga inkomster.

Folkbildningsrådets utvärdering *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället* visar att folkbildningens kultur ökar tillgången till kulturarrangemang i landets kommuner, och breddar deltagandet. Studieförbundens kulturverksamhet inriktas mot amatörkultur och riktas till grupper som inte i första hand nås av kommunernas kulturverksamhet: ungdomar, äldre, utrikes födda och boende i glesbygd.

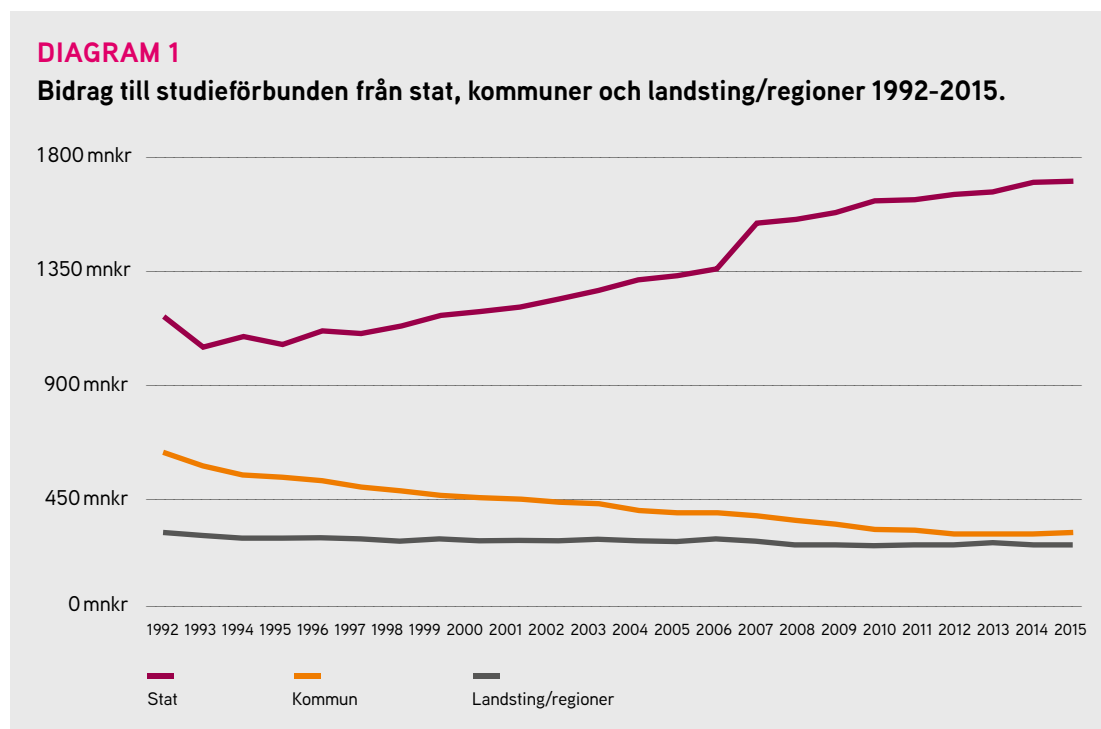
Kulturprogrammen genomförs ofta i samverkan med föreningslivet eller tillsammans med kommunala verksamheter som äldreboenden och ungdomsgårdar. Utvärderarna konstaterar att ”studieförbunden rör sig bland folk och gör verksamhet i andras lokaler”, och att det därför finns en närhet mellan kulturprogrammen och kommunens invånare.

Ätminstone i de båda mindre kommunerna som ingår i utvärderingen arbetar studieförbunden för att nå ut inte bara till nya sociala grupper, utan även geografiskt – till befolkningen utanför centralorten. Utan studieförbundens kulturprogram skulle det inte finnas mycket kultur på många mindre orter.

Utvärderingen visar även att studieförbundens lokala verksamheter på samma gång är både livskraftiga och sårbara. Antalet kulturprogram har ökat över tid, de ges i nya former och engagerar allt fler människor. Samtidigt har studieförbunden bara enstaka företrädare på många håll. På mindre orter kan kulturprogramsverksamheten stå och falla med en enda persons intresse, kompetens och kontaktnät.

Finansiering och regional samverkan

Folkbildningens lokala kulturverksamheter vilar på samverkan med det civila samhället och kommunerna, och förutsättningarna bestäms inte minst av kommunernas ekonomiska stöd.

I Folkbildningsrådets rapport *Kommunernas och landstingens/regionernas bidrag till studieförbund 2014* visas hur den samlade offentliga finansieringen till studieförbundens folkbildningsverksamhet har förändrats mellan 1992 och 2015. Det statliga bidraget har ökat, medan framför allt kommunernas bidrag minskat. Av den totala finansieringen utgjorde statens andel 55 procent 1992. Denna andel har ökat till 74 procent 2014. Under samma period har kommunernas andel minskat från 30 till 14 procent och landstingens/regionernas från 15 till 12 procent.

Uppgifterna kan tyda på att kommuner och landsting/regioner upplever studieförbunden som mindre relevanta än tidigare.

I Folkbildningsrådets rapport *Folkbildning och regionala kulturplaner* undersöks hur studieförbundens och folkhögskolornas kulturinriktade verksamhet synliggörs i regionernas arbete inom ramen för kultursamverkansmodellen.⁵⁸

Regionernas och folkbildningens företrädare är överens om att folkbildningen har stor betydelse i det lokala och regionala kulturlivet och att de därför har en given plats i de regionala kulturplaner som ingår i arbetet med kultursamverkansmodellen. Folkbildningen, i första hand studieförbunden, ges dessutom större utrymme 2013 jämfört med de planer som togs fram 2010. I kulturplanerna presenteras studieförbunden, och i viss mån folkhögskolorna, som "möjliggörare" – en infrastruktur för framför allt ama-

⁵⁸ Kultursamverkansmodellen, som infördes 2010, är en modell för fördelning av statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet. Modellen innebär att landstinget/regionerna tillsammans med kommunerna och i samråd med civilsamhälle och kulturskapare tar fram regionala kulturplaner som sedan bildar underlag inför statens beslut om medfinansiering. Folkbildningsrådets rapport publicerades 2014.

törkultur som tack vare sitt nära samarbete med det civila samhällets organisationer kan bidra till ökad tillgänglighet och större mångfald i kulturlivet.

Men det är skillnad på teori och praktik. Folkbildningen nämns i alla undersökta kulturplaner och utrymmet har ökat över tid, samtidigt ges olika bilder av folkbildningens betydelse, och omfattningen av folkbildningens samverkan med kommuner och regioner varierar stort. En slutsats som dras, är att om folkbildningen ska lyckas etablera sig som en aktiv part när regionens kulturpolitik utformas så förutsätts både tid och kunskap. Samarbete inom folkbildningen är nödvändigt. Det är svårt för enskilda studieförbund och folkhögskolor att på egen hand driva påverkansarbete gentemot regioner och kommuner.

Rapporten *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen* bekräftar att det har varit svårt att hitta folkbildningens och det övriga civilsamhällets roll i modellen, och att dialogen är under utveckling. Ett annat resultat är att dialogen har ökat, men inte samverkan.⁵⁹ Landsting och regioner har svårt att identifiera civilsamhällets företrädare på regional nivå. Samtidigt har samverkan inom det civila samhället och folkbildningen utvecklats. När kultursamverkansmodellen infördes startade Ideell kulturallians (Ika). Initialt handlade det om att synliggöra betydelsen av de samhällsinsatser som görs av civilsamhället på kulturområdet. Ika har i dag 21 medlemsorganisationer, varav åtta är studieförbund. På regional nivå finns Ika i fem län.⁶⁰

I rapporten ges flera positiva exempel på hur studieförbunden deltar i kulturplanarbetet. I Uppsala sker dialoger och samverkan ständigt med bland annat de nio studieförbunden och länsbildningsförbundet, och de största aktörerna inom civilsamhället i Uppsala län är länsbildningsförbundet och Riksteatern. I Västerbottens län bjuder Region Västerbotten in civilsamhället i samband med att man tar fram en ny kulturplan och då bjuds teater- och arrangörsföreningar, studieförbund, hembygdsförbund med flera in.

⁵⁹ Riksdagens kulturutskott beslutade 2015 att följa upp och utvärdera kultursamverkansmodellen. Resultaten presenteras i *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen*, som publicerades nästan två år efter Folkbildningsrådets rapport.

⁶⁰ <http://ideellkultur.se/>.

Ge utrymme för nya kulturformer, kulturutövare och organisationer

Folkbildningsrådets bedömning

Folkbildningens kultur ska präglas av mångfald. Det betyder att folkbildningen ska ge utrymme för nya kulturformer och kulturutövare – och för alternativa kulturinriktningar och alternativa scener.

Studieförbundens kulturprogram, och överhuvudtaget den kulturverksamhet som studieförbund och folkhögskolor arrangerar, innebär att det lokala kulturutbudet breddas och vitaliseras runtom i landet. Framför allt kulturprogrammen involverar nya deltagargrupper, alternativa kulturinriktningar och nya föreningar.

Via kulturarrangemangen, och med stöd i den breda förankring som folkbildningen har i det civila samhället och inom kulturlivet, etableras samarbete med organisationer som är nya inom folkbildningssfären, som därigenom ges möjlighet att etablera sig i det civila samhället och nå ut med sin verksamhet.

Kulturen och utbytet av kulturella uttryck kan utgöra ett kitt i mötet mellan människor. Den jämförelsevis låga andelen utrikes födda deltagare i studieförbundens estetiskt inriktade studiecirklar och folkhögskolornas estetiskt inriktade kurser behöver därför uppmärksammas, och i synnerhet de låga andelarna utrikes födda deltagare inom studieförbundens studiecirklar i musik/ improvisatorisk musik, och i folkhögskolornas särskilda kurser med musikinriktning.

Det är viktigt att verksamheterna möter olika gruppers efterfrågan på kultur, samtidigt som folkbildningen låter sig berikas av den mångfald av kulturformer och kulturella uttryck som deltagare från andra länder för med sig.

Alternativa kulturinriktningar och nya aktörer

Enligt utvärderingen *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället* är studieförbundens utbud bredare än den kommunala kulturverksamheten. Dels inkluderar kulturprogrammen i högre grad amatörer, alternativa kulturinriktningar och alternativa scener, dels är ämnesinriktningen bred. Kulturprogrammen används jämförelsevis ofta för nya typer av evenemang, från musikfestivaler och lajv till sociala forum. Via kulturprogrammen etableras också samarbete med organisationer som är nya inom folkbildningssfären, som på det här sättet kan etablera sig i det civila samhället och nå ut med sin verksamhet.

Olika folkbildningsorganisationer företräder olika idéer och värden och når därför olika aktörer inom kulturområdet. I rapporten *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen* visar utvärderarna hur Kulturens bildningsverksamhet i första hand fångar upp amatörkulturorganisationer som antingen inte varit tillfredsställda med det stöd de fått inom andra delar av folkbildningen, eller som inte tidigare haft med folkbildningen att göra. I den bemärkelsen bidrar Kulturens till att öka mångfalden inom folkbildningen. Detta innebär samtidigt att Kulturens fungerar som en kanal till folkbildningen för delar av det civila samhället som tidigare inte haft tillgång till det stöd och den utvecklingspotential som erbjuds här.

Mångfaldig kultur?

TABELL 17

Studieförbundens deltagare i estetiskt inriktad verksamhet jämfört med deltagare i övrig verksamhet 2015. Andel (procent).

	STUDIECIRKLAR, ESTETISK INRIKTNING	STUDIECIRKLAR, ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ANNAN FOLKBILDNINGS- VERKSAMHET, ESTETISK INRIKTNING	ANNAN FOLKBILDNINGS- VERKSAMHET, ÖVRIGA INRIKTNINGAR
Kvinnor	62	63	73	61
Män	38	37	27	39
Deltagare <25 år	15	13	33	29
Deltagare 65 > år	85	87	67	71
Utrikes födda deltagare ¹	9	30	2	17
Inrikes födda deltagare ²	91	70	98	83

(1) Avser grupprapporterade deltagare, inte unika personer.

(2) Avser grupprapporterade deltagare, inte unika personer.

Andelen utrikes födda deltagare är betydligt mindre i studieförbundens estetiskt inriktade verksamheter än i övriga arrangemang. Inom musikområdet och framför allt inom den improvisatoriska musiken är dessa skillnader ännu mer markerade. I musikcirkulerna generellt är 6 procent av deltagarna utrikes födda, och i improvisatorisk musik är andelen endast 2 procent. I annan folkbildningsverksamhet med inriktning mot musik och improvisatorisk musik är 1–2 procent av deltagarna utrikes födda.

Deltagarna i studieförbundens estetiskt inriktade verksamheter är även något yngre än övriga.

TABELL 18

Folkhögskolans deltagare i kurser med estetisk inriktning jämfört med deltagare i övriga kurser höstterminen 2015. Andel (procent).

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS		KORTA KURSER	
	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR
Antal deltagare	116	12 069	5 944	10 482	14 036	65 753
Kvinnor	54	55	63	65	66	57
Män	46	45	37	35	34	43
< 25 år	63	57	57	35	19	18
25–45 år	32	35	26	40	19	29
Inrikes födda	96	67	96	92	99	98
Utrikes födda	4	33	4	8	1	2
Förgymnasial utbildning	65	85	12	18	1	0
3-årigt gymnasium	21	7	65	49	1	0

Även inom folkhögskolan finns vissa skillnader mellan deltagare i estetiskt inriktad verksamhet och övriga. Inom särskild kurs är de här deltagarna yngre än deltagare i andra kursinriktningar, de har i allmänhet längre utbildningsbakgrund, männen är något fler och andelen utrikes födda deltagare är jämförelsevis låg.

Mönstret med jämförelsevis få deltagare från andra länder återkommer i folkhögskolornas korta och långa kurser med musikinriktning. Här var andelen utrikes födda 1–3 procent hösten 2015.

Referenser

- Eriksson, L. (2011). *Vuxenutbildning för personer med funktionsnedsättning*. Linköpings universitet.
- EU-kommissionen (2013). *Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources*.
- Findahl, O., Davidsson, P. (2015). *Svenskarna och internet. 2015 års undersökning av svenska folkets internetvanor*. iis.se.
- Folkbildningsrådet (2009). *Folkrörelseanknytningar och marknadsrelationer. Studieförbunden och deras grundarorganisationer, medlemsorganisationer och samverkansorganisationer*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2009.
- Folkbildningsrådet (2011). *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010. Folkbildning för alla?* Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2011.
- Folkbildningsrådet (2012). *Tradition, resurs eller nödvändighet? Om relationer mellan folkhögskolor och deras huvudmän*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2012.
- Folkbildningsrådet (2013). *Att vara folkhögskollärare – förutsättningar, kompetensbehov och tidsanvändning*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2013.
- Folkbildningsrådet (2013). *”Dom har inte hört av sig”. Folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar*.
- Folkbildningsrådet (2013). *Folkbildningens arbete med flexibelt lärande och digital delaktighet*.
- Folkbildningsrådet, med flera (2013). *Folkbildningens Vägval & Vilja*.
- Folkbildningsrådet (2013). *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2013.
- Folkbildningsrådet (2013). *Statsbidrag till studieförbund 2014. Villkor, kriterier och fördelning* Fastställda av Folkbildningsrådets styrelse 2013-12-11, dnr 268, 2013, 092.
- Folkbildningsrådet (2013). *Uppföljning av grundbidraget till studieförbunden*. Styrelsen 2013-11-04.
- Folkbildningsrådet (2014). *Cirkeldeltagare efter 65 – livskvalitet och aktivt medborgarskap*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Cirkelledare – folkbildningens fotfolk och drivkraft*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Folkbildning och regionala kulturplaner*.

- Folkbildningsrådet (2014). *Kulturprogrammets betydelse för deltagarna*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna*. Utvärdering 3 av studieförbundens kulturprogram. Folkbildningsrådet utvärderar No 4 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Rådslag 2014 om digital utveckling i folkbildningen – resultat och konsekvenser*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Folkbildningen och Europeiska socialfonden – En kartläggning av folkhögskolornas och studieförbundens förutsättningar att genomföra ESF-projekt*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Jämställdhet inom folkbildningen. Rapport till regeringen 2015*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Kommunernas och landstingens/regionernas bidrag till studieförbunden – 2014*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället. En rapport från Folkbildningsrådet*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Statsbidrag till studieförbund 2017. Villkor och fördelningskriterier*. Fastställda av Folkbildningsrådets styrelse 16 december 2015. Dnr 18, 2015, 092.
- Folkbildningsrådet (2015). *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2015.
- Folkbildningsrådet (2016). *Etableringskurs på folkhögskola – Kvalitativ uppföljning hösten 2015*.
- Folkbildningsrådet (2016). *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen*. Folkbildningsrådet utvärderar No1 2016.
- Folkbildningsrådet (2016). *Statsbidrag till folkhögskolor 2017. Villkor och fördelningskriterier*. Remissförslag fastställt av Folkbildningsrådets styrelse 2016-01-27. Dnr 49, 2016, 091.
- Folkbildningsrådet (2016). *Studiemotiverande folkhögskolekurs 2015*. Dnr 6, 2016, 091.
- Folkbildningsrådet (2016). *Åtterrapporering Etableringskurs på folkhögskola 2015*. Dnr 7, 2016, 091.
- Myndigheten för kulturanalys (2016). *Kulturvanor*. Rapport 2016:1.
- Nylander, E. et al (2014). *Olika tillsammans. En kartläggning av folkhögskolors lärmiljö för deltagare med funktionsnedsättning*. Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Prop. 2009/10:3. *Tid för kultur*.
- Regeringskansliet (2015). *En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020*.
- Riksdagens kulturutskott (2015). *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen*. 2015/16: RFR4.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. *Årsredovisning 2011*.
- Statistiska Centralbyrån (2013). *Den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter. Tema utbildning*. Rapport 2013:2.
- Svensk författningssamling 2015:218. *Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen*

Svensk författningssamling 2015:521. *Förordning (2015:521) om statsbidrag till särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.*

Universitetskanslersämbetet (2015). *Universitet & högskolor Årsrapport 2015*. Rapportnummer 2015:8.

